

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

В.В. ДОБРОВОЛЬСЬКА
О.О. КВАСНІЦЬКА
О.Р. ГОФМАН
Д.В. ЗЯТІНА

АНТИМОНОПОЛЬНО-КОНКУРЕНТНЕ ПРАВО

Навчально-методичний посібник
для здобувачів вищої освіти
ступеня магістра права усіх форм навчання
в Національному університеті «Одеська юридична академія»
галузь знань – 08 «Право»
спеціальність – 081 «Право»

Одеса - 2021

УДК 346.546.6(477)(073)
А721

Автори:

Добровольська Володимира Володимирівна – доцент кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент

Квасніцька Ольга Олексіївна - доцент кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент

Гофман Олександр Рудольфович - доцент кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук, доцент

Зятіна Діна Володимирівна - доцент кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія», кандидат юридичних наук

**Рекомендовано до друку Навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 2 від 25 жовтня 2020 року).**

Рецензенти:

Степанова Тетяна Валеріївна – доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри конституційного права та правосуддя Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова;

Василенко Микола Дмитрович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кібербезпеки Національного університету «Одеська юридична академія».

Добровольська В. В., Квасніцька О.О., Гофман О.Р., Зятіна Д. В.

А721 Антимонопольно-конкурентне право : навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти ступеня магістра права усіх форм навчання / Добровольська В. В., Квасніцька О.О., Гофман О.Р., Зятіна Д. В. – Одеса, 2021. – 131 с.

Посібник підготовлено з урахуванням положень чинного законодавства України, судової практики та міжнародного регулювання в обсязі, необхідному для повного й глибокого оволодіння студентами правових засад діяльності міжнародних комерційних арбітражів.

Освітня програма підготовки здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра права в Національному університеті «Одеська юридична академія» галузь знань – 08 «Право», спеціальність – 081 «Право»

© Добровольська В. В., Квасніцька О.О., Гофман О.Р., Зятіна Д. В., 2021

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Інтенсивний розвиток підприємницької діяльності та бізнесу зумовлює нагальну необхідність існування сучасних та ефективних форм правового регулювання господарських відносин, у тому числі антимонопольно-конкурентних, що мають гармонічно поєднувати публічні і приватні інтереси, забезпечувати конституційні принципи свободи підприємництва в рамках, визначених законом, враховувати загальний вектор на побудову потужної соціально орієнтованої економіки тощо.

З огляду на необхідність дієвого правового забезпечення динамічної сфери господарювання господарське законодавство знаходиться в процесі свого вдосконалення, що повністю відповідає економічним трансформаційним та інтеграційним процесам. Господарське законодавство, у тому числі антимонопольно-конкурентне відіграє ключову роль у стимулюванні інвестицій, підтримці добросовісної конкуренції, і загалом, забезпеченні правового господарського порядку в Україні.

Мета вивчення дисципліни «Антимонопольно-конкурентне право» полягає у формуванні у студентів системи знань про сучасні тенденції розвитку правового забезпечення антимонопольно-конкурентного законодавства, та вмінь визначати ключові проблеми правозастосування в цій сфері відносин, у розвитку навичок пошуку шляхів можливого його вдосконалення, у навчанні застосувати відповідні правові положення на практиці.

Завдання вивчення дисципліни «Антимонопольно-конкурентне право» є системою знань, умінь та навичок, зокрема,

- Знань національного антимонопольно-конкурентного законодавства щодо регулювання конкуренції, монопольного становища та недобросовісної конкуренції з набуттям такого рівня їх розуміння, щоб бути здатними застосувати нормативні положення у практичній діяльності;

- Вмінь виокремлювати з-поміж інших правових відносин відносини антимонопольно-конкурентного характеру, визначати правовий статус їх суб'єктів, розуміти сутність та особливості різних видів їх правопорушень, аналізувати специфічні законодавчі положення щодо сфери господарювання, орієнтуватися в основних

засобах державного регулюючого впливу на сферу господарювання, встановлювати характері ознаки та специфіку застосування господарсько-правової відповідальності до суб'єктів господарювання за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства, аналізувати і систематизувати господарсько-правові положення, викладені в іншомовних джерелах права;

- Навичок застосування сучасних інформаційних технологій та інформаційних ресурсів з антимонопольно-конкурентного права для розв'язання практичних задач із особливостей здійснення різних видів його правопорушень та зловживань, а також порядку вирішення господарських спорів, що виникають між суб'єктами господарювання.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Залік	Екзамен	Кількість кредитів ECTS	Самостійні роботи	Всього	Практичні заняття	Лекційні заняття	Курс	Форма навчання
Очна								
+		3/90	6	74	60	14	5	ЦГЮ

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№	Теми
1	Поняття, ознаки антимонопольно-конкурентного права та проблеми його галузевої приналежності
2	Загальні положення щодо правового становища суб'єктів антимонопольно-конкурентного права
3	Поняття та ознаки конкуренції
4	Господарсько-правовий аспект монополії. Зловживання монопольним становищем
5	Поняття та види недобросовісної конкуренції
6	Відповідальність за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства
7	Розгляд справ АМК України

НАВЧАЛЬНИЙ КОНТЕНТ

ЛЕКЦІЇ

Лекція № 1

Тема

Поняття, ознаки антимонопольно-конкурентного права та проблеми його галузевої приналежності

Мета вивчення

Вивчення спеціалізації тобто загальних питань щодо антимонопольно-конкурентного права у зазначеній темі є безперечно необхідним та актуальними, що дозволить вивести на новий якісний рівень систему господарського законодавства в Україні, полегшити створення та діяльність суб'єктів господарювання, підвищити рівень господарських відносин та державного регулювання господарської діяльності.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аргументувати пропозиції щодо вирішення дискусійних питань у сфері антимонопольно-конкурентного права щодо його спеціалізації, а саме самостійних його чинників (предмету, методу, принципів, джерел);
2. визначати та аналізувати новітні тенденції розвитку правової науки та практики у сфері антимонопольно-конкурентного права, що визначають його спеціалізацію;
3. порівнювати сучасні тенденції розвитку антимонопольно-конкурентного права України та країн ЄС та формувати пропозиції щодо врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України та законодавства ЄС.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. ВВР. - 2003. № 18-22. Ст. 144.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. ВВР. 2003. № 40-44. Ст. 356.
4. Господарський процесуальний кодекс від 06.11.1991 № 1798 Відомості Верховної Ради України. 1992 р. № 6. Ст. 56.

5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст.356.
6. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI ВВР. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. ст. 112.
7. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. ВВР. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. ст. 552.
8. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. ВВР. 2005. № 32. ст.422.
9. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. Ст. 472.
10. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 36. Ст. 164.
11. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64.
12. Про природні монополії: Закон України від 20 квітня 2000 р. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 3. Ст. 238.
13. Господарське право. Особлива частина: підручник. М. С. Долинська, Г. В. Смолин, О. А. Туркот, Л. В. Хомко, Б. М. Гамалюк; за ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 536 с.
14. Господарське право: загальна частина: навч. посіб. кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Юніна М. П. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2019. 262 с.
15. Господарське право: підручник. О.П. Подцерковний, В.Г. Олюха, О.О. Квасніцька та ін.; за ред. О.П. Подцерковного. 3-те вид., доп. і перероб. Одеса : Фенікс, 2018. 616 с.
16. Бакалінська О.О. Розвиток конкурентного законодавства і права в умовах європейської інтеграції. – 2020 р. // <https://coordynata.com.ua/rozvitok-konkurentnogo-zakonodavstva-i-prava-ukraini-v-umovah-evropejskoi-integracii>
17. Бакалінська О.О. Сучасні тенденції розвитку конкурентної політики і права. 31.12.2021 // <https://coordynata.com.ua/sucasni-tendencii-rozvitku-konkurentnoi-politiki-i-prava>
18. Бакалінська О.О. Розвиток теорії конкурентного права. 12.01.2022 р. // <https://coordynata.com.ua/rozvitok-teorii-konkurentnogo-prava>
19. Бакалінська О.О. Тенденції розвитку конкурентної політики та конкурентного права України. Право України. -№11.-2021. – С. 13-26.
20. Вінник О.М., Шаповалова О.В. Господарське право в умовах цифровізації економіки: навчальний посібник. За аг.ред. Вінник О.М.:

- НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НФПРН України, 2020. 314 с.
- 21.Звіт Антимонопольного комітету України за 2021 р..Затверджено Розпорядженням АКУ від 29.04.2022 №6-рп// <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/627/ccb/c10/627ccbc10ef3d640199715.pdf>
 - 22.Kot O. Competition Law of Ukraine. 2021. 204 p.
 - 23.Лісовська Ю.П., Лісовський П.М., Литвиненко В.І. Антикоруційне право. 2019. 240 с.
 - 24.Омельченко Л.В. Механізм забезпечення захисту конкуренції в Україні: адміністративно-правовий аспект. Монографія, 2021 р. – 220 с.
 - 25.Сагайдак Ю.В. Коваль В.Р. Порівняльно-правовий аналіз деяких аспектів антимонопольного законодавства України, Італії та Німеччини. Юридичний науковий електронний журнал. - №1. – 2019 р. // http://www.lsej.org.ua/1_2019/26.pdf
 - 26.Серебряков М., Хаввронюк М. Висновок щодо проблем антимонопольних Законів України під кутом зору надмірного вприву олігархів на економічне, політичне та суспільне життя. 17.03.2023 р. // <https://pravo.org.ua/blogs/vysnovok-shhodo-problem-antymonopolnyh->
 27. Швидка Т.І. Економічна конкуренція: сучасний стан законодавчого забезпечення та перспективи його модернізації : монографія. Харків : Право, 2020. – 376 с.
 - 28.Швидка Т.І. Антимонопольне-конкурентне право України : навч. посіб. Харків : Право, 2021. 184 с.
 - 29.Швидка Т.І. Кодифікація кокурентного законодавства як шлях дол. Його модернізації та реформування. Право України. №11.2021 . С. 68-79.

План

1. Виникнення та становлення конкурентного законодавства в іноземних країнах
2. Виникнення та становлення конкурентного законодавства в Україні
3. Поняття та ознаки антимонопольно-конкурентного права
4. Антимонопольно-конкурентне законодавство: загальна характеристика
5. Конкуренція та монополія як ключові поняття предмету антимонопольно-конкурентного права
6. Принципи антимонопольно-конкурентного права

7. Державне регулювання конкуренції та монополізму

Основний зміст

Питання 1. Виникнення та становлення конкурентного законодавства в іноземних країнах

Офіційною датою виникнення конкурентного права та регулювання конкуренції на законодавчому рівні вважають кінець XIX початок XX ст. Вперше зустрічається закріплення норм конкуренції на законодавчому рівні в США, хоча початок формування конкурсних відносин було покладено ще за часів Римської імперії (Закон Юлія з Анони, Закон Зенона 483 р., Кодекс Юстиніана). Висвітлення питання почнемо з встановлення факторів і причин появи перших антимонопольних законів у США.

Саме в цей час йде монополізація цілих галузей промисловості, як наслідок, нафтова, цукрова промисловість, виробництво віскі, свинцю, цигарок, бавовняного й льняного масел та інші галузі опиняються у стані повної або часткової монополізації. В автомобільній промисловості три компанії – «Форд», «Крайслер», «Дженерал Моторз» – контролювали 80 % виробництва галузі. Ринок нафтопродуктів у США майже на 90 % належав компанії «Standart Oil Company», що контролювала повний цикл від добування нафти до поставок кінцевого продукту і, займаючи провідне місце, досить істотно впливала на сферу відносин, пов'язаних із залізничними перевезеннями. Через свою діяльність компанія могла витіснити конкурентів з існуючого ринку, а також могло мати місце «паралізування» майже всіх їх намагань вести власну господарську діяльність, тому необхідність регулювання й боротьби з монополіями була очевидною. Згодом компанію примусово поділено на такі компанії, як «Еххон», «Мобіл», «Севрон». Ринок тютюнового виробництва майже на 90 % ринкової частки монополізувала компанія «American Tobacco Company». Таких прикладів можна наводити багато, включаючи відомі змови на ринку залізничного транспорту, що так і не підпадали під дію жодного законодавчого акта.

Першим актом у сфері антимонопольного законодавства став Закон Шермана, який названо на честь автора законопроекту та який заклав основу формування конкурентного права США (анти трастового

права). Згаданий Закон за мету передслідував захист торгівлі і комерції від обмежень з боку монополій. Згідно з його приписами заборонено угоди, об'єднання, таємні змови, які могли обмежувати торгівлю. Офіційна назва закону – Закон «Про захист торгівлі та комерційної діяльності проти незаконних обмежень та монополій» («An Act to Protect Trade Commerce against unlawful Restrain and monopolies»).

Нові Закони тією чи іншою мірою лише деталізували положення цього Закону. Недоліки й довільне трактування судовими органами Закону Шермана підштовхнули до прийняття в 1914 році Закону Клейтона (The Clayton Act), що передбачав обмеження діяльності трестів і створення Федеральної Торгової Комісії (ФТК) як органу, уповноваженого на проведення конкурентної політики. Основною метою цього Закону Клейтона слід визнати запобігання монополізації і заборона злиття, що могло призвести до обмеження конкуренції. Закон Клейтона надав точний перелік дій, що вважалися незаконними і тягли за собою настання відповідальності. У 1914 році створюється спеціальний орган із урегулювання питань конкуренції, який отримав назву Федеральна торгова комісія, а її повноваження і завдання встановлювалися прийнятим 26 вересня 1914 року Законом «Про Федеральну торгову комісію» (Federal Trade Commission Act). На той момент запровадження такого спеціального адміністративного федерального органу, метою діяльності якого визнавалося б створення сприятливих умов для добросовісної конкуренції шляхом розслідування й широкого інформування громадськості щодо зловживань у торгівлі, було необхідне. Виходячи із вказаного, основна ідея цього Закону – захист конкуренції в рамках законів Шермана і Клейтона, створення сприятливих умов для добросовісної конкуренції та заборона «нечесних методів конкуренції» у сфері бізнесу і торгівлі, які суперечили цілям соціальної політики і завдавали збитків споживачам.

Згодом були прийняті інші законодавчі акти, зокрема Закон Робінсона-Патмана, Акт Харта-Скотта-Родіно, Акт Селлера-Кефопера та ін., які спрямовані на боротьбу з монополіями, злиттями, застосуванням нечесної торгової практики та іншими діями, що істотно послаблювали конкуренцію. Крім федерального антимонопольного законодавства, багато штатів прийняли свої антимонопольні закони, які часто значно розрізняються як з федеральним законодавством, так і з законодавством інших штатів. Така ситуація є вкрай незручною для

підприємців, які здійснюють свою діяльність у декількох штатах, оскільки є велика ймовірність того, що товари і послуги, перетинаючи кордон, потрапили б в інший правовий режим, де угода регулювалася б інакше.

На протипагу американській моделі антимонопольного та антитрестівського регулювання перші конкурентні закони в Європі виникають після Другої світової війни. Тоді відбуваються інтеграція європейських держав, створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС). Основним завданням європейських країн було створення і функціонування єдиного ринку з чесними та добросовісними правилами ринкової економіки. Все це передбачало правове регулювання економіки та закріплення основних правил і норм антимонопольного регулювання на законодавчому рівні. Регулювання конкуренції в Європейському Союзі (далі – ЄС) та забезпечення нормального функціонування ринку на основі чесних звичаїв ділового обороту є базисом конкурентної політики європейських країн. На відміну від американської моделі антитрестівського регулювання, яка акцентована на боротьбу з монополіями, основоположною метою антимонопольного регулювання, яке здійснюється в межах Європейського Союзу, – є забезпечення вільної конкуренції між компаніями через створення ефективного механізму наднаціонального контролю.

Розвиток наднаціонального антимонопольного регулювання було започатковано одночасно з підписанням у 1951 р. Договору про заснування Європейського об'єднання вугілля та сталі (Паризький договір, який набрав чинності у 1952 р.). Відповідно до цього Договору заборонялося створення торгових бар'єрів, здійснення дискримінаційної чи будь-якої іншої обмежувальної практики, яка могла б створити загрозу вільній конкуренції на ринку вугілля та сталі. Чимало норм сучасного антимонопольного регулювання засновані саме на положеннях цього Договору.

Подальший розвиток конкурентного законодавства ЄС відбувався у зв'язку з підписанням 25 березня 1957 р. Римського договору, який набрав чинності 1 січня 1958 р. та офіційна назва якого Договір про Європейський Союз. До речі, цим Договором були закріплені основні принципи існування ЄС як політичного утворення. У подальшому були внесені зміни до Договору шляхом підписання

Маастрихтського (1992), Ніщцького (2001) та Лісабонського (2007) договорів, але напрям антимонопольного регулювання, а також основні принципи та цілі залишилися незмінними. Глава «Правила конкуренції», статті 81–86 Римського договору знайшли свій відбиток у статтях 101–106 Договору про функціонування ЄС (Лісабонський договір) частини 3, розділу VII, який має назву «Спільні правила конкуренції, оподаткування та наближення до законодавства».

Поряд з двома моделями конкурентного законодавства: американською та європейською, слід відмітити про існування ще однієї системи – китайської. Антимонопольне законодавство Китаю покликане захищати інтереси державного сектору економіки, підтримувати національного виробника, протистоїть надмірній експансії зарубіжного капіталу. При цьому найвпливовіша в світі є американська модель, яка тяжіє до заборон на відміну до європейської, яка тяжіє до дозволів.

Питання 2. Виникнення та становлення конкурентного законодавства в Україні

В Україні становлення конкурентного права відбулося після проголошення державної незалежності 24.08.1991 р. та першим законом, який регулював конкурентні відносини в економіці став Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності» від 18.02.1992 року, який заклав правові основи обмеження і попередження монополізму, недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності та здійснення державного контролю за додержанням норм антимонопольного законодавства. Поштовхом до створення національної системи регулювання і захисту конкуренції в Україні став проголошений на державному рівні курс на проведення економічних реформ ринкового спрямування, визначений в Декларації про державний суверенітет України та Законом «Про економічну самостійність Української РСР». Та в подальшому основні напрями конкурентної політики були закріплені в Указі Президента України «Про основні напрями конкурентної політики на 1999– 2000 роки та заходи щодо їх реалізації».

Конкурентне законодавство України було сформовано за функціональним принципом і має на меті комплексне законодавче врегулювання відносин у сфері економічної конкуренції. Більш-менш жорстке розмежування норм двох основних інститутів конкурентного права може завдати значної шкоди основній меті законодавчого регулювання конкуренції – формуванню умов для розвитку чесного та добросовісного конкурентного змагання, що має стати основою для економічного відродження України.

За роки радянської влади вся економічна система України була збудована на суто монополістичних принципах та жорсткому плануванні. Підкреслимо, що конкуренція розглядалася як явище несумісне з соціалістичним ладом. Відсутність конкуренції призвела до застою у виробництві і майже повністю паралізувала економіку країни. Намагаючись якось виправити ситуацію в економіці, в середині 60-х років ХХ ст. започаткували соціалістичне змагання.

Тому з переходом на ринкову економіку було прийнято чимало нових законодавчих актів, покликаних на ліквідацію державної монополії, запровадження механізмів ринкової економіки, створення регулюючих і контролюючих органів, серед них Антимонопольний комітет України та захисту національного товаровиробника від антиконкурентних дій. Так були прийняті Закону України «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну», «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту», «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту».

Надалі втрачає чинність Закон України «Про обмеження монополізму і недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності» та розпочинається розвиток конкурентного законодавства на противагу антимонопольному, яке існувало до 2000-х років. Вносяться зміни до Законів України «Про природні монополії», «Про захист економічної конкуренції», «Про Антимонопольний комітет України», приймається низка підзаконних нормативно-правових актів, серед яких: Положення «Про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання»;

Положення «Про територіальне відділення Антимонопольного комітету України»; Положення «Про порядок подання заяв до органів Антимонопольного комітету України про надання дозволу на узгоджені дії суб'єктів господарювання»; «Типові вимоги до узгоджених дій суб'єктів господарювання для загального звільнення від попереднього одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України на узгоджені дії суб'єктів господарювання»; Положення «Про порядок проведення перевірок додержання законодавства про захист економічної конкуренції». У січні 2003 року приймається Господарський кодекс України, яким визначаються загальні види відповідальності за певні правопорушення, а з Ратифікацією Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі продовжується модернізація конкурентного законодавства України, законодавство у сфері державних закупівель гармонізується з приписами законодавства ЄС, вдосконалюється механізм контролю за концентрацією суб'єктів господарювання.

На сьогодні основу конкурентного законодавства складають Закони України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р., «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7.06.1996 р., «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 р., «Про природні монополії» від 20.04.2000 р. І незважаючи на те, що національне законодавство відрізняється від законодавства ЄС, але воно все ж таки тяжіє до європейської моделі та регламентує матеріальні, процедурні та процесуальні відносини.

Питання 3. Поняття та ознаки антимонопольно-конкурентного права

На сьогоднішній день в правовій науці фігурують такі поняття: конкурентне право; антимонопольне право, та антистретовське право. Для того, аби виокремити підхід саме європейських держав, необхідною є характеристика кожного із зазначених визначень окремо. Використання такого поняття як «антистретовське» право є характерним саме для американської моделі регулювання конкуренції. Як зазначає М. С. Ковтун, антистретова політика має на меті захист і посилення конкуренції шляхом створення перешкод для виникнення та використання монопольної влади. Як слушно з цього приводу зауважує

Т. І. Швидка, конкурентне законодавство у США отримало назву «антитрестовське», основним завданням якого стало регулювання й заборона створення трестів.

Щодо поняття антимонопольного права, то його застосування має місце як в країнах з американською моделлю, так і у країнах-членах ЄС. Проте, варто зауважити і на відмінностях підходу до такого застосування. Як зазначає К. В. Смирнова, виходячи з цілей правового регулювання, термін «конкурентне право» у закордонній доктрині охоплює або вузький (закони, спрямовані проти поведінки, що обмежує конкуренцію: antitrust laws, Kartellrecht), або більш широке коло законів (включаючи законодавство проти недобросовісної конкуренції), повністю або частково присвячених захисту конкуренції. Таким чином, перший підхід є характерним для таких країн, як США, Канада тощо. В свою чергу, в правовій доктрині та законодавстві країн-членів ЄС, поняття антимонопольного права позначає лише регулювання у сфері захисту проти зловживанням монопольним становищем, антиконкурентних узгоджених дій, та є частиною конкурентного права, що розглядається як поняття більш ширше і охоплює сферу боротьби із недобросовісною конкуренцією. Для глибшого аналізу розмежування понять антимонопольного та конкурентного права в країнах ЄС, а також визначення їх місця у правовій системі загалом, розглянемо підходи, що існують в окремих державах-членах.

Цікавим у даному аспекті є досвід Франції та відповідно до французького законодавства, сфера регулювання економічної конкуренції охоплюється двома основними нормативно-правовими актами – Торговим кодексом Франції та Цивільним кодексом Франції. У цьому аспекті О. А. Тернова зазначає про те, що Торговим кодексом регулюються антимонопольні правопорушення, в свою чергу Цивільний кодекс Франції, а саме статті 1382 та 1383, стосуються недобросовісної конкуренції, встановлюють загальні норми про деліктну відповідальність, що застосовується до окремих видів недобросовісної конкуренції.

Таким чином, можемо спостерігати існування ще однієї моделі співвідношення антимонопольного та конкурентного права. Зокрема,

на відмінно від Німеччини, де конкурентне право є поняттям ширшим, відповідно до законодавства Франції, конкурентне та антимонопольне право варто виділяти як дві окремі категорії, що хоч і мають єдиний корінь, проте регулюють два різні види правових відносин. Як зазначається в науковій літературі, коли мова йде про конкурентне право як сукупність правових норм, спрямованих на захист від недобросовісної конкуренції, говорять про «класичне» конкурентне право, підкреслюючи особливості застосування та впливу норм з захисту від недобросовісної конкуренції на суспільні відносини. У свою чергу, якщо розглядати такий підхід до співвідношення конкурентного та антимонопольного права при визначенні їх місця у загальній правовій системі Франції, цікавою є думка про те, що у Франції конкурентне право (в вузькому розумінні) є складовою частиною деліктного права, а відповідальність за недобросовісну конкуренцію являє собою різновид деліктної відповідальності.

В Україні конкурентне право відповідає національно-правовій системі України та включає в себе антимонопольне право, право природних монополій та право захисту від недобросовісної конкуренції, об'єктом охорони якого є свобода конкуренції та господарської діяльності. У зв'язку з цим, антимонопольне конкурентне право є комплексною підгалуззю господарського права, предметом регулювання якого становлять конкурентні відносини, які мають складну структуру, обумовлені господарською діяльністю з метою захисту економічної конкуренції. Варто виокремити видову диференціацію конкурентних правовідносин по горизонталі та вертикалі. Крім цього, на доктринальному рівні виокремлюють абсолютні, відносні, загальні, регулятивні та охоронювальні, що потребує звернення до досліджень Беляневич О.А., Валітова С.С.

Між тим, якщо вести мову про особливості конкурентного права слід проаналізувати джерела, принципи, метод правового регулювання та пам'ятати про дуалістичну модель регулювання суспільних відносин в економіці.

Питання 4. Антимонопольно-конкурентне законодавство: загальна характеристика

Антимонопольно-конкурентне законодавство України – це цілісна система нормативно-правових актів, що регулює відносини, які виникають у зв'язку з недобросовісною конкуренцією, обмеженням та попередженням монополізму у господарській діяльності.

Конкурентне законодавство - правова форма державного регулювання ринкових відносин, що представляють собою сукупність нормативних актів, цілями реалізації яких є відтворення і підтримка добросовісної конкуренції, попередження, обмеження і припинення монопольної діяльності і недобросовісної конкуренції.

Стосовно ролі та місця антимонопольно-конкурентного законодавства в системі права України, то його можна назвати «... малою конституцією ринкової економіки, тому що визначає правила поведінки на ринку, захищає підприємців від антиконкурентних дій інших суб'єктів господарських відносин, сприяє формуванню конкурентного середовища, у якому головною діючою особою повинен бути споживач».

Сучасне антимонопольно-конкурентне законодавство України представлена двома основними правовими інститутами: антимонопольним інститутом та інститутом захисту від недобросовісної конкуренції. Але, крім цих інститутів, існує також інститут статусу та діяльності природних монополій, інститут господарсько-правової відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентне законодавства, інститут статусу антимонопольних органів, інститут порядку розгляду справ антимонопольними органами. Антимонопольно-конкурентне право охоплює набагато більше інститутів. Наявність інститутів дає підстави припустити, що дана правова конструкція не просто сукупність інститутів, а більш складна побудова, так як окремі закони та інститути охоплюють різні сфери суспільних відносин: цивільних, господарських, адміністративних, кримінальних.

Антимонопольно-конкурентне законодавство складається з: а) конституційних положень (наприклад, ст. 42 Конституції України), б) положень законів України (Господарський кодекс України, Закони

України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.11.1993 р., «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р., «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 р. та ін.); в) положень підзаконних актів, серед яких особливе місце належить нормативним актам Антимонопольного комітету України (постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання Кабінетом Міністрів України дозволу на узгоджені дії, концентрацію суб'єктів господарювання» від 28.02.2002 р.; розпорядження Антимонопольного комітету України «Про затвердження Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання (Положення про концентрацію)» від 19.02.2002 р.; розпорядження Антимонопольного комітету України «Про затвердження Положення про порядок подання заяв до органів Антимонопольного комітету України про надання дозволу на узгоджені дії суб'єктів господарювання» від 12.02.2002 р. та ін.).

Основною метою застосування конкурентного законодавства є: охорона і заохочення конкуренції; здійснення контролю за суб'єктами господарювання, що мають суттєві економічну владу на товарному ринку; регулювання процесів концентрації на товарних ринках і контролю за структурою ринку; захист інтересів споживачів; сприяння малому підприємництву.

Таким чином, антимонопольно-конкурентне законодавство представлене правовими нормами різної юридичної сили: конституційними; нормами, що містяться в кодифікованих нормативно-правових актах та поточних законодавчих актах; підзаконних нормативно-правових документах.

Питання 5. Конкуренція та монополія як ключові поняття предмету антимонопольно-конкурентного права

Антимонопольно-конкурентне право України має свій предмет регулювання, а саме – комплекс відносин у сфері економічної конкуренції, а також свої методи, принципи, інститути та механізми правового регулювання цих відносин.

Під поняттям „конкурентні відносини” розуміються відносини між суб'єктами господарювання, в основі яких лежать економічне суперництво та боротьба за найвигідніші умови виробництва та збуту товарів, надання послуг, за привласнення найбільших прибутків, під час чого стихійно регулюються пропорції суспільного виробництва та дотримується конкурентційне законодавство.

Конкурентні відносини, які виключають ймовірність монополізації ринків, передбачають зростання і покращання добробуту суспільства. На думку деяких авторів, стале зростання та покращання добробуту вимагають ефективного розширення й використання людського, фізичного та природного капіталу. З огляду на це варто зазначити, що монополні утворення, які можуть виникнути внаслідок конкурентної боротьби за ринки збуту, передусім повинні ефективно використовувати усі три активи. За умови існування та розвитку конкурентних відносин ефективне розширення і використання людського, фізичного і природного капіталу може бути порушене через невідповідне звільнення від податків, прямих субсидій, полегшеного доступу до природних ресурсів, що надається невідповідним суб'єктам господарювання, і як вважають деякі автори, вимагають значних державних видатків, що не може забезпечити сталого зростання і добробуту.

У ринкових умовах конкурентні відносини регулюються конкурентним механізмом, в результаті чого забезпечується ефективне функціонування товарних ринків. В умовах перехідної економіки виникають певні проблеми із виникненням та розвитком конкурентних відносин. Ці проблеми переважно пов'язані з економічною неефективністю, структурними та інституційними чинниками неефективності товарних ринків.

Законодавець в ч. 1 ст. 25 ГК України та ст. 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. дає визначення поняття «конкуренція» як змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибрати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку. Як регулятор ринкових

відносин конкуренція змушує підприємців змагатися між собою, внаслідок чого сприяє досягненню найкращих соціальних і ділових результатів. Вона не дозволяє економічній владі концентруватися в одних руках і таким чином унеможливує зловживання нею. Відсутність конкуренції на товарних ринках має назву монополії. У перекладі з грецької мови монополія (monos poleo) означає «один продаю, торгую».

Теорія конкуренції була узагальнена Адамом Смітом у праці «Дослідження про природу й причини багатства народів» (1776 р.). Новизна теорії конкуренції А. Сміта полягає в тому, що він уперше: 1) сформулював поняття конкуренції як суперництва, що підвищує ціни (при скороченні пропозиції) і знижує ціни (при надлишку пропозиції); 2) сформулював головний принцип конкуренції — принцип «невидимої руки», відповідно до якого «смикаючи» за ниточки маріонеток — підприємців, «рука» змушує їх діяти відповідно до якого-небудь «ідеального» плану розвитку економіки, безжалісно витіснити фірми, зайняті виробництвом непотрібної ринку продукції; 3) відпрацював теоретично дуже тонкий і гнучкий механізм конкуренції, що об'єктивно врівноважує галузеву норму прибутку, приводить до оптимального розподілу ресурсів між галузями.

В реальній дійсності монополії можуть виникнути в силу різних обставин, які породжуються як безпосередньою волею держави на створення певних монопольних структур, так і ринковою політикою або конкретними діями приватної особи, господарюючого суб'єкта, що приводять до появи на ринку монополіста. Слід чітко розрізняти державну та природну монополії (природна - економічна діяльність набагато є вигіднішою, якщо буде здійснюватися централізовано в умовах монополії, а не конкурентного ринку; державна - створюється в тих сферах, в яких було б вигідно з точки зору розвитку економіки мати конкурентні ринки, однак необхідність забезпечення публічних інтересів, таких як стратегічні інтереси економічної, військової безпеки та інші, вимагає збереження або виділення певних сфер економічної діяльності в монопольне відання держави); також необхідно виокремити монополії, які формуються в результаті господарської діяльності господарюючих суб'єктів.

Питання 6. Принципи антимонопольно-конкурентного права

Конкурентному праву притаманні як загальні принципи - законності, гласності, захисту прав суб'єктів господарювання на засадах їх рівності перед законом, так і спеціальні.

Серед спеціальних принципів варто визначити наступні: Свобода господарської (економічної) діяльності. Цей принцип закріплений в Конституції України (ст.42).

Принцип єдності економічного простору і вільного переміщення товарів, послуг, фінансів. Україна є сферою обігу товарів, робіт, послуг, де здійснюється виробництво, обмін, розподіл і споживання різних матеріальних благ. Реалізацію цього принципу на практиці буде сприяти найбільш повному використанню різних факторів виробництва створенню "прозорості" ринку на території держави, ефективному застосуванню економічної інформації, задоволенню попиту на товари (роботи, послуги) різних видів. У відповідності з цим принципом забороняється встановлення будь-яких штучних бар'єрів на шляху потоків товарів, послуг, послуг, фінансів.

Безперечно, виходячи з необхідності захисту приватних і публічних інтересів можливі виключення з цього принципу. У цих випадках необхідно підходити з позицій диференціації захисту публічних і приватних інтересів.

Свободи добросовісної конкуренції. Принцип підтримки конкуренції, відповідно до цього принципу держава гарантує збереження і зміцнення конкурентних основ ринку, як ключового регулюючого механізму, обмеження і припинення монополізму в будь-яких його протиправних проявах. Отже держава забезпечує регулюючий вплив на сфери природної і державної монополії, а також прийняття і реалізацію законодавства, яке б ефективно сприяло збільшенню кількості постачальників, покупців та інших суб'єктів господарювання на ринку.

Недопущення економічної діяльності, спрямованої на монополізацію і недобросовісну конкуренцію. Разом з тим, конкуренція, що підтримується державою об'єктивно створює передумови для розвитку монополій. Такий парадоксальний взаємозв'язок був ще відмічений

класиками економічної теорії (А. Маршалл), які стверджували, що більшість трестів з ознаками монополії "створювались шляхом об'єднання незалежних підприємств". Тому держава повинна не тільки підтримувати добросовісну конкуренцію, але й припиняти (забороняти) економічні діяльність, що направлена на монополізацію і недобросовісну конкуренцію. Звідси випливає 4-й принцип - принцип недопущення економічної діяльності, спрямованої на монополізацію і недобросовісну конкуренцію. Реалізація даного принципу передбачає застосування законодавчо оформлених заходів по запобіганню, обмеженню та припиненню монопольної діяльності і недобросовісної конкуренції. Ці заходи охоплюють не тільки суб'єкти господарювання, але й органи державної влади. Слід зазначити, що дія цього принципу не розповсюджується на ті сфери господарської діяльності, де монополізм економічно обумовлений.

Принцип спеціального регулювання в сфері природних монополій. Цей принцип реалізовується в тих сферах господарювання де існування конкуренції економічно і соціально недоцільне. Реалізується при застосуванні положень Закону України «Про природні монополії» від 20.04.2000 р. та Указу Президента «Про заходи щодо реалізації державної політики в сфері природних монополій» та Указу Президента України від 27 09. 2007 року «Про Концепцію вдосконалення державного регулювання природних монополій». На сьогодні реалізація цього принципу реалізується на основі поєднання норм Закону України «Про природні монополії» та відповідних норм тарифного регулювання, що застосовуються до окремих ринків природних монополій.

Принцип захисту вітчизняних товаровиробників від недобросовісної та обмежуючої конкуренції з боку іноземних контрагентів. Правовий захист від недобросовісної конкуренції у зовнішньоекономічній діяльності здійснюється на основі Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 року, а також Законів України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» від 22.12.1998 року, «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» від 22.12.1998 року.

Реалізація принципів конкурентного права має на меті забезпечення функціонування ефективного ринкового середовища. Всі ці принципи знайшли своє відображення в конкурентному законодавстві України.

Питання 7. Державне регулювання конкуренції та монополізму

Державне регулювання конкуренції та монополізму здійснюється з метою:

- задоволення потреб населення як кінцевих споживачів, що досягається шляхом захисту прав споживачів як економічно слабшої сторони у відносинах з товаровиробниками;
- забезпечення свободи конкуренції, що сприяє розвитку суперництва між товаровиробниками за найвигідніші умови виробництва та продажу товарів і відповідно забезпечує розширення їх асортименту, покращення якості тощо;
- сприяння підприємництву, що забезпечує появу на ринку нових суб'єктів господарювання, нових товарів та покращення умов їх реалізації (з врахуванням інтересів споживачів).
- захисту національного товаровиробника, що відповідає інтересам національної економіки та сприяє економічній самостійності України.

Державне регулювання економічної конкуренції забезпечується за допомогою системи заходів, що здійснюються уповноваженими органами і спрямовані на попередження недобросовісної конкуренції та монополістичних зловживань, їх усунення та застосування заходів відповідальності до порушників відповідно до встановлених державою правил у сфері економічної конкуренції.

Державний контроль щодо конкуренції здійснюється за такими напрямками: виявлення та припинення зловживань монопольним становищем;

виявлення та припинення антиконкурентних узгоджених дій;

виявлення та припинення дискримінації суб'єктів господарювання органами державної влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю;

виявлення і припинення недобросовісної конкуренції;

додержання вимог антимонопольного законодавства у процесі перетворення державної власності;
контроль за економічною концентрацією;
додержання антимонопольних вимог у процесі антимонопольного регулювання та прийняття рішень органами державної та місцевої влади, адміністративногосподарського управління та контролю.

Держава у сфері конкурентних відносин виконує низку функцій, використовуючи методи та засоби впливу на їх рівень.

Функції:

- законодавчо-правове регулювання;
- підтримка конкуренції;
- стимулювання інноваційної та інвестиційної діяльності;
- гарантування прав і свобод підприємств;
- моніторинг та регулювання конкурентних відносин

Методи:

- фінансово-економічні (кредитно-грошове регулювання);
- адміністративні (ліцензування, нормування, стандартизація);
- правові (законодавче поле) Засоби:
- належна фінансова і кредитна політика (державний бюджет);
- національні цільові фонди;
- державний, банківський і комерційний кредити;
- відлагоджена податкова система.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Дайте загальну характеристику становлення антимонопольно-конкурентного права
2. Визначити поняття антимонопольно-конкурентного права та його співвідношення з іншими галузями права
3. Надати характеристику предмету та методів антимонопольно-конкурентного права
4. Розкрити принципи правового регулювання антимонопольно-конкурентного права
5. Визначити поняття, ознаки та види антимонопольно-конкурентних правовідносин

6. Поняття і загальна характеристика джерел антимонопольно-конкурентного права
7. Система антимонопольно-конкурентного законодавства. Проблеми розвитку і вдосконалення антимонопольно-конкурентного законодавства в Україні та в інших країнах
8. Визначте місце конкурентних відносин у системі правовідносин
9. Класифікуйте конкурентні правовідносини

Тема

**Загальні положення щодо правового становища суб'єктів
антимонопольно-конкурентного права**

Мета вивчення

Вивчення спеціалізації тобто загальних питань щодо суб'єктів антимонопольно-конкурентного права у зазначеній темі є безперечно необхідним та актуальними, що дозволить вивести на новий якісний рівень систему господарського законодавства в Україні, полегшити створення та діяльність суб'єктів господарювання, підвищити рівень господарських відносин та державного регулювання господарської діяльності.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аргументувати пропозиції щодо вирішення дискусійних питань щодо суб'єктів антимонопольно-конкурентного права, а саме АМК України, суб'єктів господарювання тощо;
2. визначати та аналізувати новітні тенденції розвитку правової науки та практики у сфері антимонопольно-конкурентного права, що визначають його спеціалізацію;
3. порівнювати сучасні тенденції розвитку антимонопольно-конкурентного права України та країн ЄС щодо його суб'єктів та формувати пропозиції щодо врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України та законодавства ЄС.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. ВВР. - 2003. № 18-22. Ст. 144.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. ВВР. 2003. № 40-44. Ст. 356.
4. Господарський процесуальний кодекс від 06.11.1991 № 1798 Відомості Верховної Ради України. 1992 р. № 6. Ст. 56.
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст.356.

6. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI ВВР. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. ст. 112.
7. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. (ВВР). 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. ст. 552.
8. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. ВВР. 2005. № 32. ст.422.
9. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. Ст. 472.
10. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 36. Ст. 164.
11. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64.
12. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення принципів процесуальної справедливості та підвищення ефективності проваджень у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції: Закон України
13. Про природні монополії: Закон України від 20 квітня 2000 р. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 3. Ст. 238.
14. Про затвердження Положення про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг: Указ Президента України від 10.09.2014 р. // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/715/2014#Text>
15. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації. Указ Президента України від 11.11.2014 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1067/2011#Text>
16. Про затвердження Порядку складання та ведення зведеного переліку суб'єктів природних монополій: Розпорядження АМКУ від 28.11.2012 №874-р// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2119-12#Text>
17. Про затвердження Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку. Розпорядження АМКУ від 05.03.2002 р. // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0317-02#Text>
18. Господарське право. Особлива частина: підручник. М. С. Долинська, Г. В. Смолин, О. А. Туркот, Л. В. Хомко, Б. М. Гамалюк; за ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 536 с.
19. Господарське право: загальна частина: навч. посіб. кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Юніна М. П. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2019. 262 с.

20. Господарське право: підручник. О.П. Подцерковний, В.Г. Олюха, О.О. Квасніцька та ін.; за ред. О.П. Подцерковного. 3-тє вид., доп. і перероб. Одеса : Фенікс, 2018. 616 с.
21. Безух О.В. Правове регулювання діяльності природній монополій та його значення для економічної конкуренції. // <http://www.ppp-journal.kiev.ua/archive/2012/11/41.pdf>
22. Звіт Антимонопольного комітету України за 2021 р..Затверджено Розпорядженням АКУ від 29.04.2022 №6-рп// <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/627/ccb/c10/627ccbc10ef3d640199715.pdf>
23. Зведений перелік суб'єктів природних монополій станом на 21.03.2021 р. Антимонопольний комітет України. URL: <https://amcu.gov.ua/napryami/konkurenciya/arhiv-zvedenogo-pereliku-prirodnih-monopolij>.
24. Kot O. Competition Law of Ukraine. 2021. – 204 p.
25. Лісовська Ю.П., Лісовський П.М., Литвиненко В.І. Антикорушційне право. 2019. 240 с.
26. Орлова О. Правові засади функціонування суб'єктів природних монополій. Підприємництво, господарство і права. – 2021. - №4. – С. 99-103.
27. Омельченко Л.В. Механізм забезпечення захисту конкуренції в Україні: адміністративно-правовий аспект. Монографія, 2021 р. – 220 с.
28. Огляд судової практики Верховного Суду з питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції. Інформаційний лист АМК від 03.06.2022 р. // <https://amcu.gov.ua/npas/oglyad-sudovoyi-praktiki-verhovnogo-sudu-z-pitan-zastosuvannya-zakonodavstva-pro-zahist-ekonomichnoyi-konkurenciyi>
29. Огляд судової практики Верховного Суду з питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції за 2022 р. Інформаційний лист АМК від 09.06.2023 р. // <https://amcu.gov.ua/npas/oglyad-sudovoyi-praktiki-verhovnogo-sudu-z->
30. Швидка Т.І. Економічна конкуренція: сучасний стан законодавчого забезпечення та перспективи його модернізації : монографія. Харків : Право, 2020. 376 с.
31. Шкляр С. Визначення групи суб'єктів господарювання при правозастосування норм конкурентного права. Право України. №11. 2021. С. 103-114
32. Швидка Т.І. Антимонопольно-конкурентне право: навч. посіб. Харків: Право, 2021. 184 с.

План

1. Поняття та ознаки суб'єктів господарювання як суб'єктів антимонопольно-конкурентного права
2. Підприємства та господарські товариства як суб'єкти антимонопольно-конкурентного права
3. Правовий статус АМК України
4. Поняття та ознаки монополії.
5. Правовий статус природних монополій
6. Правовий статус Національної комісії з регулювання діяльності природних монополій

Питання 1. Поняття та ознаки суб'єктів господарювання як суб'єктів конкурентного права

Поняття « суб'єкт господарювання» визначено ЗУ «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», як зареєстрована в установленому законодавством порядку юридична особа України або іншої держави незалежно від її організаційно-правової форми та форми власності, яка здійснює господарську діяльність, крім органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також фізична особа - підприємець, у тому числі інвестор, що є стороною угоди про розподіл продукції відповідно до Закону України «Про угоди про розподіл продукції», його підрядник, субпідрядник, постачальник та інший контрагент, що виконує роботи, передбачені угодою про розподіл продукції, на підставі договорів з інвестором.

За статтею 55 ГК України суб'єктами господарювання визнаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Суб'єктами господарювання є:

1) господарські організації - юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші

юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку;

2) громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

3. Суб'єкти господарювання залежно від кількості працюючих та доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів малого підприємництва, у тому числі до суб'єктів мікропідприємництва, середнього або великого підприємництва.

Суб'єктами мікропідприємництва є:

фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами малого підприємництва є:

фізичні особи, зареєстровані в установленому законом порядку як фізичні особи - підприємці, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України;

юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Суб'єктами великого підприємництва є юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої

діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України.

Інші суб'єкти господарювання належать до суб'єктів середнього підприємництва.

Суб'єкти господарювання реалізують свою господарську компетенцію на основі права власності, права господарського відання, права оперативного управління відповідно до визначення цієї компетенції у цьому Кодексі та інших законах.

Суб'єкти господарювання - господарські організації, які діють на основі права власності, права господарського відання чи оперативного управління, мають статус юридичної особи, що визначається цивільним законодавством та цим Кодексом.

Суб'єкти господарювання, зазначені у пункті першому частини другої цієї статті, мають право відкривати свої філії, представництва, інші відокремлені підрозділи без створення юридичної особи.

Таким чином, зазначені суб'єкти є суб'єктами антимонопольно-кокурентного права.

Питання 2. Підприємства та господарські товариства як суб'єкти антимонопольно-кокурентного права

Згідно Господарського кодексу України підприємство - це самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому цим Кодексом та іншими законами.

Підприємства можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності. Підприємство, якщо законом не встановлено інше, діє на основі статуту. Підприємство є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку із своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом. Підприємство не має у своєму складі інших юридичних осіб

Стаття 67 ГК України містить положення щодо майна підприємства, що становлять виробничі і невиробничі фонди, а також інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі підприємства. Джерелами формування майна підприємства є:

грошові та матеріальні внески засновників;
доходи, одержані від реалізації продукції, послуг, інших видів господарської діяльності;
доходи від цінних паперів;
кредити банків та інших кредиторів;
капітальні вкладення і дотації з бюджетів;
майно, придбане в інших суб'єктів господарювання, організацій та громадян у встановленому законодавством порядку;
інші джерела, не заборонені законодавством України.

Цілісний майновий комплекс підприємства визнається нерухомістю і може бути об'єктом купівлі-продажу та інших угод, на умовах і в порядку, визначених цим Кодексом та законами, прийнятими відповідно до нього.

За статтею 68 ГК України підприємство самостійно здійснює зовнішньоекономічну діяльність, яка є частиною зовнішньоекономічної діяльності України і регулюється законами України, іншими прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами.

2. Порядок використання коштів підприємства в іноземній валюті визначається цим Кодексом та іншими законами.

3. Підприємство, яке здійснює зовнішньоекономічну діяльність, може відкривати за межами України свої представництва, філії та виробничі підрозділи, утримання яких здійснюється за кошти підприємства.

Стаття 69 ГК України містить положення щодо соціальної діяльності підприємства. Питання щодо поліпшення умов праці, життя і здоров'я, гарантії обов'язкового медичного страхування працівників підприємства та їх сімей, а також інші питання соціального розвитку вирішуються трудовим колективом за участі власника або уповноваженого ним органу відповідно до законодавства, установчих документів підприємства, колективного договору.

Стаття 75 ГК України містить особливості господарської діяльності державних комерційних підприємств. Державне комерційне підприємство зобов'язане приймати та виконувати доведені до нього в установленому законодавством порядку державні замовлення, враховувати їх при формуванні виробничої програми, визначенні перспектив свого економічного і соціального розвитку та виборі контрагентів, а також складати і виконувати річний та з поквартальною розбивкою фінансовий план на кожен наступний рік.

Стаття 113 ГК України визначає правовий статус приватних підприємств, якими визнається підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використанням найманої праці. Приватним є також підприємство, що діє на основі приватної власності суб'єкта господарювання - юридичної особи.

Господарськими товариствами визнаються підприємства або інші суб'єкти господарювання, створені юридичними особами та/або громадянами шляхом об'єднання їх майна і участі в підприємницькій діяльності товариства з метою одержання прибутку. Господарське товариство може діяти у складі одного учасника.

Засновниками і учасниками товариства можуть бути суб'єкти господарювання, інші учасники господарських відносин, а також громадяни, які не є суб'єктами господарювання.

Господарські товариства є юридичними особами. Господарські товариства можуть здійснювати будь-яку підприємницьку діяльність, До господарських товариств належать: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з додатковою відповідальністю, повні товариства, командитні товариства.

Акціонерним товариством є господарське товариство, яке має статутний капітал, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій, крім випадків, визначених законом.

Товариством з обмеженою відповідальністю є господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчими документами, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів.

Товариством з додатковою відповідальністю є господарське товариство, статутний капітал якого поділений на частки визначених установчими документами розмірів і яке несе відповідальність за своїми зобов'язаннями власним майном, а його учасники солідарно несуть додаткову (субсидіарну) відповідальність за його зобов'язаннями своїм

майном у розмірі, який встановлюється статутом і є однаково кратним для всіх учасників до вартості внесеного кожним з них вкладу.

Повним товариством є господарське товариство, всі учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном.

Командитним товариством є господарське товариство, в якому один або декілька учасників здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть за його зобов'язаннями додаткову солідарну відповідальність усім своїм майном, на яке за законом може бути звернено стягнення (повні учасники), а інші учасники присутні в діяльності товариства лише своїми вкладами (вкладники).

Учасниками повного товариства, повними учасниками командитного товариства можуть бути лише особи, зареєстровані як суб'єкти підприємництва.

Питання 3. Правовий статус АМК України

Правовий статус АМК України визначений Законом України «Про Антимонопольний комітет» від 26 листопада 1993 року, за яким Антимонопольний комітет України є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері публічних закупівель. Антимонопольний комітет України підконтрольний Президенту України та підзвітний Верховній Раді України.

АМК, адміністративні колегії АМК, державні уповноважені ВМК, адміністративні колегії територіальних відділень АМК є органами АМК повноваження які визначені ст.. 7 КУ Про Антимонопольний комітет» та поділяються на три групи:

- 1) повноваження у сфері контролю за дотриманнями законодавства про захист економічної конкуренції;
- 2) повноваження у сфері контролю за узгодженими діями, концентрацією;
- 3) повноваження у сфері формування та реалізації конкурентної політики, сприяння розвитку конкуренції, нормативного та методичного забезпечення діяльності застосування законодавства про захист економічної конкуренції.

Основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині:

1) здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;

2) контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;

3) сприяння розвитку добросовісної конкуренції;

4) методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції;

5) здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері публічних закупівель;

6) проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання та здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції.

Антимонопольний комітет України буде свою діяльність на принципах:

- законності;

- гласності;

- захисту конкуренції на засадах рівності фізичних та юридичних осіб перед законом та пріоритету прав споживачів.

Антимонопольний комітет України утворюється у складі Голови та восьми державних уповноважених.

Голова Антимонопольного комітету України має першого заступника та заступника Голови Антимонопольного комітету України, які призначаються з числа державних уповноважених. У разі необхідності для забезпечення здійснення Антимонопольним комітетом України окремих завдань за рішенням Президента України Виключно до компетенції Антимонопольного комітету України належать:

1) надання дозволу або заборона узгоджених дій відповідно до частин першої та другої статті 10 Закону України "Про захист економічної конкуренції";

2) перевірка рішень, прийнятих державними уповноваженими та адміністративними колегіями Антимонопольного комітету України, перевірка законності та обґрунтованості постанов про адміністративні

правопорушення, винесених державними уповноваженими та адміністративними колегіями Антимонопольного комітету України. Це обмеження не розповсюджується на випадки перевірок, розслідувань і судових розглядів відповідними правоохоронними органами і судами;

3) перегляд рішень, прийнятих Антимонопольним комітетом України, у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та за заявами і справами про узгоджені дії, концентрацію;

4) затвердження власних нормативно-правових актів;

5) затвердження разом з іншими заінтересованими органами виконавчої влади міжвідомчих нормативно-правових актів;

6) схвалення проектів нормативно-правових актів, розроблених Антимонопольним комітетом України з питань, що належать до його компетенції, відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції;

7) офіційне тлумачення власних нормативно-правових актів і надання рекомендаційних роз'яснень з питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції;

8) затвердження Положення про територіальне відділення Антимонопольного комітету України;

Антимонопольний комітет України утворює територіальні відділення, а в разі необхідності здійснює їх реорганізацію чи ліквідацію. Формою роботи Антимонопольного комітету України, адміністративних колегій Антимонопольного комітету України, адміністративних колегій територіальних відділень Антимонопольного комітету України є їх засідання, за результатами якої приймаються рішення, розпорядження.

З прийняттям Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення принципів процесуальної справедливості та підвищення ефективності проваджень у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції» від 07.02.2019 р. передбачалися зміни до Законів України «Про захист економічної конкуренції» та «Про Антимонопольний комітет України» якими визначалися фіксовані строки розгляду справ АМКУ (загальні – 2 роки, спеціальні – 5 років, 1 рік, 6 місяців). Зпроваджувався інститут консультацій під час розгляду справи, що можуть призначатися як з ініціативи органів АМКУ, так і за клопотанням заінтересованих осіб.

Питання 4. Поняття та ознаки монополії

Монополія — це ринок з настільки обмеженою кількістю продавців, що кожен з них може впливати на загальний обсяг пропозиції, а значить, і ціну товару або послуги. Ця здатність називається ринковою владою. Крайній приклад — коли в галузі діє лише одна фірма, що представляє собою чисту (абсолютну) монополію.

В економічній науці описуються, хоча і досить умовно, кілька форм монополій: природна, адміністративна, економічна монополія.

Природна монополія зазвичай складається історично, коли задоволення попиту на будь-якому ринку ефективніше за відсутності конкуренції з-за технологічних особливостей виробництва, при яких витрати істотно знижуються зі збільшенням пропозиції. Товари та послуги, що виробляються суб'єктами природних монополій, як правило, не можуть бути замінені аналогами. Приклади: залізні дороги, газові та електромережі, мережа провідного телефонного зв'язку і т.д.

Адміністративна монополія виникає внаслідок дій державних органів та проявляється в наданні окремим господарюючим суб'єктам (зазвичай державним) виключного права на виконання певного роду діяльності.

Економічна монополія виникає в умовах ринкової конкуренції. Ринкову владу завойовують ті гравці ринку, які успішніше за інших розвивали бізнес, збільшували його масштаб, концентрували капітал і/або вивели на ринок новий продукт, розробили унікальну технологію. В останньому випадку компанія може тимчасово стати ексклюзивним постачальником. Приклади: копіювальні апарати фірми Xerox, завдяки яким ми досі називаємо "ксерокс" будь-копір; безпечна бритва зі змінним двосічним лезом Gillette, винайдений Кінг Кемп Жиллетт. Ще один шлях досягнення ринкової монополії — добровільне об'єднання підприємств або поглинання переможцями банкрутів.

Також монополії прийнято класифікувати за масштабом: Локальна або місцева монополія. Діє в рамках одного району, селища, міста. Приклади — єдиний коледж в невеликому районному центрі, єдиний господарський магазин в селі;

Регіональна монополія. Тут уже мова йде про захоплення ринку в одній або декількох областях, автономних округах. Наприклад, подачу

електроенергії в кожному куточку України здійснюють регіональні енергопостачальні організації;

Національна монополія. Продавець або виробник займає виняткове положення в рамках однієї окремо взятої держави. У газовій галузі України - це "УкрНафтоГаз" , в залізничних перевезеннях - ВАТ "Укрзалізниця";

Світова або екстериторіальна монополія. Це міжнародні та транснаціональні компанії, які диктують умови гри на ринках кількох країн і навіть континентів. Приклад: корпорація Microsoft у виробництві та реалізації операційних систем. Незважаючи на існування альтернатив (Apple та ін.), Microsoft займає таку частку світового ринку, яка дозволяє компанії диктувати споживачам свої умови.

До ознак природної монополії слід віднести:

1) вища ефективність у задоволенні попиту на ринку за умови відсутності конкуренції;

2) незамінність у споживанні товарів (послуг), що виробляються суб'єктами природних монополій;

3) низький рівень впливу ціни на попит;

4) технологічні особливості виробництва, які полягають у істотному зменшенні витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва;

5) надання внаслідок особливого суспільного інтересу державними органами особливого статусу суб'єктам природних монополій.

Порядок визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку регламентовано Розпорядженням АМКУ від 05.03.2002 р. та передбачає, що об'єктами для визначення монопольного становища є : суб'єкти господарювання, групи суб'єктів господарювання та обставини які визначають на відповідному товарному ринку умови здійснення господарської діяльності з виробництва, реалізації, придбання товарів, надання послуг, виконання робіт, а також умови придбання та використання зазначених товарів, робіт, послуг. За українським законодавством не заборонено займати монопольне становище на ринку, а правопорушенням визнається лише зловживання монопольним становищем на ринку. Для кваліфікації дій

суб'єктів господарювання за ознаками зловживання монополієм (домінуючим) становищем слід віднести:

- необмежене коло випадків такого зловживання;
- невичерпний перелік випадків (ч.2 ст. 13 Закон України «про захист економічної конкуренції»)

Питання 5. Правовий статус природних монополій

Природна монополія є особливим видом монополії, коли суб'єкт господарювання наділений правом займатися підприємницькою діяльністю не на основі конкурентних відносин, а завдяки рішення держави стосовно недоцільності використання конкуренції в цій галузі. Станом на березень 2021 року в Україні функціонує понад 3 000 суб'єктів природних монополій, 8 з яких є всеукраїнськими, серед яких ДП ОПР «Укранероух», ДП «Адміністрація морських портів України», АТ «Укрзалізниця», АТ «Укртрансгаз», АТ «Укртранснафта», ТОВ «Оператор газотранспортної системи України», ПрАТ «Укренерго», ДП «Укрхімтрансміак». Правове регулювання природних монополій забезпечується Конституцією України, Господарським кодексом України, Повітряним кодексом України, Кодексом торговельного мореплавства України, Законами України «Про природні монополії», «Про захист економічної конкуренції», «Про трубопровідний транспорт», «Про залізничний транспорт», «Про ринок електричної енергії», «Про транспорт», «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг», «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», «Про ринок природного газу», «Про питну воду та питне водопостачання», «Про теплопостачання» та іншими нормативно-правовими актами.

Природна монополія, відповідно до закону «Про природні монополії» це стан товарного ринку, при якому задоволення попиту на цьому ринку є більш ефективним за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення обсягів виробництва), а товари (послуги), що виробляються суб'єктами природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші

товари (послуги) (далі - товари); споживач товарів, що виробляються суб'єктами природних монополій, - фізична або юридична особа, яка придбаває товар, що виробляється (реалізується) суб'єктами природних монополій; суб'єкт природної монополії - суб'єкт господарювання (юридична особа) будь-якої форми власності, який виробляє (реалізує) товари на ринку, що перебуває у стані природної монополії; суміжний ринок - товарний ринок, що не перебуває у стані природної монополії, для суб'єктів якого реалізація вироблених товарів або використання товарів інших суб'єктів господарювання неможливе без безпосереднього використання товарів, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій.

Відповідно до цього Закону регулюється діяльність суб'єктів природних монополій у таких сферах:

- транспортування нафти і нафтопродуктів трубопроводами;
- транспортування природного і нафтового газу трубопроводами;
- розподіл природного і нафтового газу трубопроводами;
- зберігання природного газу в обсягах, що перевищують рівень, який встановлюється умовами та правилами здійснення підприємницької діяльності із зберігання природного газу (ліцензійними умовами);
- транспортування інших речовин трубопровідним транспортом;
- передачі електричної енергії;
- розподілу електричної енергії (передачі електричної енергії місцевими (локальними) електромережами;
- користування залізничними коліями, диспетчерськими службами, вокзалами та іншими об'єктами інфраструктури, що забезпечують рух залізничного транспорту загального користування;
- управління повітряним рухом;
- централізованого водопостачання, централізованого водовідведення;
- транспортування теплової енергії;
- спеціалізованих послуг на внутрішньому водному транспорті, у морських портах, морських рибних портах та аеропортах відповідно до переліку, визначеного Кабінетом Міністрів України.

Суб'єкт господарювання набуває статусу суб'єкта природної монополії лише після отримання ліцензії (та включення його до Зведеного переліку суб'єктів природних, який ведеться

Антимонопольним комітетом України на підставі реєстрів суб'єктів природних монополій у сфері житлово-комунального господарства, що формуються національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг, а в інших сферах, в яких діють суб'єкти природних монополій, - національними комісіями регулювання природних монополій у відповідній сфері або органами виконавчої влади, що здійснюють функції такого регулювання до створення зазначених комісій.

Варто зазначити, що монопольне становище на ринку саме по собі не є порушенням, однак варто враховувати, що отримання правового статусу суб'єкта природних монополій породжує певні обов'язки (ст. 10 ЗУ «Про природні монополії»), а діяльність таких суб'єктів потребує спеціального державного регулювання.

Питання 6. Правовий статус Національної комісії з регулювання діяльності природних монополій

До органів регулювання та контролю у сферах де діють суб'єкти природних монополій відносяться Національні комісії регулювання природних монополій (далі комісії) є державними колегіальними органами, які утворюються та ліквідуються Президентом України. Комісії підпорядковуються Президенту України, підзвітні Верховній Раді України. Комісії діють на підставі положень, що затверджуються Президентом України. Прикладами є Національна комісія з питань регулювання зв'язку та інформатизації, створену на виконання Закону України «Про телекомунікації», Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг.

У випадках, передбачених положеннями про комісії, комісії можуть створювати та ліквідовувати свої територіальні органи. Територіальні органи діють на підставі положень, що затверджуються комісіями. Комісія, її центральний апарат та її територіальні органи становлять систему органів такої комісії, яку очолює Голова комісії. Комісії є юридичними особами, мають поточні та вкладні (депозитні) рахунки в установах банку, печатки із зображенням Державного герба України та своїм найменуванням.

Комісія як колегіальний орган утворюється у складі Голови комісії та шести членів комісії. Голова, члени комісії призначаються на посади та звільняються з посад Президентом України шляхом видання відповідного указу. Комісія є правомочною з моменту призначення більше половини її загального кількісного складу. Основною формою роботи комісій як колегіального органу є засідання.

Засідання комісії є правомочним, якщо на ньому присутні більше половини її загального кількісного складу. Рішення комісії вважається прийнятим, якщо за нього проголосувала більшість від загального кількісного складу комісії. Голова, члени комісії мають по одному голосу кожен.

Голова комісії:

- 1) очолює систему комісії та керує її діяльністю;
- 2) затверджує Регламент комісії;
- 3) координує роботу членів комісії, розподіляє обов'язки між членами комісії за відповідними напрямками щодо виконання покладених на комісію завдань;
- 4) скликає і проводить засідання комісії, вносить питання до розгляду на її засіданнях, підписує протоколи засідань та рішення комісії, затверджує порядок денний засідання комісії;
- 5) призначає на посади та звільняє з посад згідно із законодавством керівників та працівників центрального апарату комісії;
- 6) здійснює керівництво діяльністю територіальних органів комісії, призначає на посади та звільняє з посад у встановленому законодавством порядку керівників та працівників цих органів;
- 7) здійснює в установленому порядку представницькі функції щодо діяльності комісії;
- 8) має право без спеціальних дозволів представляти комісію у суді тощо.

Основними завданнями комісій є:

регулювання діяльності суб'єктів природних монополій;
сприяння створенню умов, які забезпечують за рахунок виникнення та розвитку конкуренції виведення товарного ринку із стану природної монополії, що дасть можливість ефективніше задовольняти попит, а також сприяння розвитку конкуренції на суміжних ринках;

формування цінової політики у відповідній сфері регулювання; сприяння ефективному функціонуванню товарних ринків на основі збалансування інтересів суспільства, суб'єктів природних монополій та споживачів товарів, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Визначити поняття та ознаки суб'єктів господарювання як суб'єктів конкурентного права
2. Встановити відмінності та спільні риси між підприємствами та господарськими товариствами
3. Надати характеристику монополії
4. Розкрити принципи правового регулювання природних монополій
5. Визначити правовий статус АМК України
6. Визначити правовий статус Національної комісії з регулювання діяльності природних монополій
7. Проблеми розвитку і вдосконалення антимонопольно-конкурентного законодавства в Україні та в інших країнах стосовно монополій та інших суб'єктів конкурентного права

Тема
Поняття та ознаки конкуренції

Мета вивчення

Вивчення спеціалізації тобто загальних питань щодо конкуренції у зазначеній темі є безперечно необхідним та актуальними, що дозволить вивести на новий якісний рівень систему господарського законодавства в Україні, полегшити створення та діяльність суб'єктів господарювання, підвищити рівень господарських відносин та державного регулювання господарської діяльності.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аргументувати пропозиції щодо вирішення дискусійних питань щодо економічної конкуренції;
2. визначати та аналізувати новітні тенденції розвитку правової науки та практики у сфері антимонопольно-конкурентного права, що визначають його спеціалізацію;
3. порівнювати сучасні тенденції розвитку антимонопольно-конкурентного права України та країн ЄС щодо економічної конкуренції та формувати пропозиції щодо врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України та законодавства ЄС.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. ВВР. - 2003. № 18-22. Ст. 144.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. ВВР. 2003. № 40-44. Ст. 356.
4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI ВВР. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. ст. 112.
5. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. (ВВР). 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. ст. 552.
6. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. ВВР. 2005. № 32. ст. 422.
7. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64.

8. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05.1997 р. II <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
9. Про медіа: Закон України від 02.07.2023 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
10. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. Ст. 472.
11. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 36. Ст. 164.
12. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64.
13. Про природні монополії: Закон України від 20 квітня 2000 р. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 3. Ст. 238
14. Про затвердження Порядку погодження Правил професійної етики у конкуренції: Розпорядження АМКУ від 08.08.2019 № 14-рп// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1019-19#Text>
15. Про затвердження Положення про порядок подання заяв до органів Антимонопольного комітету України про надання дозволу на узгоджені дії суб'єктів господарювання. Розпорядження АМКУ від 12.02.2002 р. №26-Р// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0238-02#Text>
16. Порядок визначення регуляторної бази активів суб'єктів природних монополій, що провадять (мають намір провадити) господарську діяльність з транспортування теплової енергії магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами: Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 27.07.2017 р. № 966. Інформаційний ресурс. Режим доступу: www.rada.gov.ua
17. Про затвердження Типових вимог до вертикальних узгоджених дій суб'єктів господарювання та внесення змін до Типових вимог до узгоджених дій суб'єктів господарювання для загального звільнення від попереднього одержання дозволу органів Антимонопольного комітету України. Розпорядження АМКУ від 12.10.2-17 р. №10-рп// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1364-17#Text>
18. Про деякі питання, пов'язані з наданням та розглядом заяв про надання дозволу на узгоджені дії, концентрацію: Рекомендації роз'яснення АМКУ від 30.03.2022 р. №1-рп// <https://amcu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-povyazani-z-nadannyam-ta->

rozhlyadom-zayav-pro-nadannya-dozvolu-na-uzgodzheni-diyi-koncentraciyu?v=624d6f1715abc

19. Господарське право. Особлива частина: підручник. М. С. Долинська, Г. В. Смолин, О. А. Туркот, Л. В. Хомко, Б. М. Гамалюк; за ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 536 с.
20. Господарське право: загальна частина: навч. посіб. кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Юніна М. П. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2019. 262 с.
21. Господарське право: підручник. О.П. Подцерковний, В.Г. Олюха, О.О. Квасніцька та ін.; за ред. О.П. Подцерковного. 3-те вид., доп. і перероб. Одеса : Фенікс, 2018. 616 с.
22. Звіт Антимонопольного комітету України за 2021 р..Затверджено Розпорядженням АКУ від 29.04.2022 №6-рп// <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/627/ccb/c10/627ccbc10ef3d640199715.pdf>
23. Kot O. Competition Law of Ukraine. 2021. – 204 p.
24. Лісовська Ю.П., Лісовський П.М., Литвиненко В.І. Антикоруційне право. 2019. 240 с.
25. Омельченко Л.В. Механізм забезпечення захисту конкуренції в Україні: адміністративно-правовий аспект. Монографія, 2021 р. – 220 с.
26. Полюхович В., Бакалінкька О. Актуальні проблеми кваліфікації горизонтальних узгоджених дій суб'єктів господарювання. Право України . №9. 2022. С. 107-128
27. Швидка Т.І. Економічна конкуренція: сучасний стан законодавчого забезпечення та перспективи його модернізації : монографія / Т. І. Швидка – Харків : Право, 2020. – 376 с.
28. Швидка Т.І. Антимонопольно-конкурентне право: навч. посіб. Харків: Право, 2021. 184 с.
29. Черниш А. А. Проблематика забезпечення економічної конкуренції на ринку електричної енергії / А. А. Черниш // Проблеми антимонопольно-конкурентного законодавства: матеріали всеукраїнського круглого столу з навчального курсу Антимонопольне законодавство (м. Одеса, 20 січня 2020 року). / відпов. ред. С. Б. Мельник. – Одеса : Фенікс, 2020. – С. 63-67.
30. Огляд судової практики Верховного Суду з питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції. Інформаційний лист АМК від 03.06.2022 р. // <https://amcu.gov.ua/npas/oglyad-sudovoyi-praktiki-verhovnogo-sudu-z-pitan-zastosuvannya-zakonodavstva-pro-zahist-ekonomichnoyi-konkurenciyi>

31. Огляд судової практики Верховного Суду з питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції за 2022 р. Інформаційний лист АМК від 09.06.2023 р. // <https://amcu.gov.ua/npas/oglyad-sudovoyi-praktiki-verhovnogo-sudu-z-pitan-zastosuvannya-zakonodavstva-pro-zahist-ekonomichnoyi-konkurenciyi-za-2022-rik?v=6483122419095>
32. Постанова Верховного Суду від 05.003.2020 р. Справа № 910/2921/19// <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/88149906>

План

1. Поняття та ознаки економічної конкуренції
2. Поняття та види узгоджених дій
3. Антиконтурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання
4. Антиконтурентні узгоджені дії органів державної влади та місцевого самоврядування
5. Поняття та види економічної концентрації

Питання 1. Поняття та ознаки економічної конкуренції

Конкуренція (від лат. concurrentia – змагання, суперництво) є визначальним фактором упорядкування цін та стимулом для розвитку інноваційних процесів й одночасно механізмом витіснення з господарського обороту неефективних суб'єктів господарювання.

Поняття «конкуренція» варто розглядати в широкому та вузькому сенсі. В широкому – процес суперництва суб'єктів господарювання за переваги на ринку з використанням різних методів. У вузькому (законодавчому) – процес суперництва на ринку між господарюючими суб'єктами (групами осіб) за досягнення переваг з метою отримання найбільш вигідних умов збуття товарів у межах, встановлених законом.

В умовах ринкової економіки конкуренція виступає невід'ємним елементом ринкового механізму господарювання, економічних зв'язків між виробниками і споживачами, але її характер і форми на окремих ринках і в різних ринкових ситуаціях неоднакові. Тому поняття «конкуренція» тісно пов'язане з такими, як «ринок» і «товарне виробництво», стимулює зниження цін, підвищення якості й розширення асортименту продукції, що випускається, впровадження

науково-технічних досягнень, забезпечує чималий економічний ефект, хоча, безумовно, пов'язана з певними витратами (зокрема, із посиленням соціально-економічної диференціації в суспільстві). У той же час вона належить до неконтрольованих факторів, які впливають на діяльність організацій і якими останні не можуть керувати. Зокрема, відповідно до ст. 42 Конституції України «держава гарантує захист конкуренції в підприємницькій діяльності, забороняє обмеження конкуренції і зловживання монопольним становищем, а також недобросовісну конкуренцію». У той же час у ст. 92 Конституції України зазначено, що «правові засади і гарантії підприємництва і правила конкуренції, норми антимонопольного регулювання визначаються виключно законами України».

Відповідно до ст. 25 Господарського кодексу України (далі – ГК України), держава підтримує конкуренцію як змагання між суб'єктами господарювання, що забезпечує завдяки їх власним досягненням до- 10 Розділ 1. Загальні засади правового регулювання економічної конкуренції буття ними певних економічних переваг, унаслідок чого споживачі та суб'єкти господарювання отримують можливість вибору необхідного товару і при цьому окремі суб'єкти господарювання не визначають умов реалізації товару на ринку.

Економічна конкуренція – змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибрати між кількома продавцями види конкуренції галузева та міжгалузева добросовісна і недобросовісна конкуренція між вітчизняними суб'єктами господарювання на внутрішньому ринку; конкуренція між вітчизняними та іноземними суб'єктами господарювання у межах національного ринку; конкуренція між вітчизняними та іноземними суб'єктами господарювання на міжнародних ринках Міжгалузева конкуренція – конкурентна боротьба між товаровиробниками різних галузей промисловості за ринки збуту, сфери вкладання капіталу величину прибутку. З метою отримання найбільшого прибутку підприємці вкладають капітали у найприбутковіші галузі

промисловості, що спричиняє переливання капіталу з галузей з низькою нормою прибутку в галузі з вищою і збільшення кількості випущених товарів, що за незмінного попиту призводить до зниження ринкових цін і зменшення норми й маси прибутку.

До видів конкуренції відносять цінову (що забезпечується зниженням вартості продукту); нецінову (забезпечується поліпшенням якісних характеристик продукту (якості, надійності, довговічності) або поліпшенням умов його реалізації). Залежно від ситуації на ринку: чиста(ідеальна) та недосконала, саме до такого виду відносять монополістичну, олігополістичну).

Серед основних функцій конкуренції необхідно виокремити такі, як: регулююча, стимулююча та контрольньо-сигналізаційна. Функції конкуренції регулююча проявляється у встановленні таких правил господарювання, що забезпечують виробництво необхідних для суспільства товарів, робіт, послуг стимулююча полягає у спонуканні учасників конкуренції вдосконалювати виробництво (щодо якості, ціни, кількості, асортименту товарів, робіт, послуг, запровадження новітніх технологій) з метою збереження або збільшення своєї частки на ринку контрольньо-сигналізаційна полягає у здійсненні контролю учасників конкуренції над власним виробництвом, його ефективністю та діяльністю своїх потенційних контрагентів: відсутність попиту на власну продукцію, товари, роботи, послуги сигналізує про негаразди у власній діяльності та необхідність вдосконалення виробництва, а відсутність попиту на продукцію потенційних контрагентів – про недоцільність встановлення з ними договірної зв'язку Також у науковій літературі зустрічаються такі функції конкуренції, як вартісна (виявлення та встановлення ринкової вартості товару), розподільна (вирівнювання індивідуальних вартостей і розподіл прибутку залежно від різних витрат праці), пануюча (очищення ринку від слабких виробників), інформаційна (диктує ринку, скільки і яких товарів треба виробляти) тощо.

Питання 2. Поняття та види узгоджених дій

Українське законодавство визначає сфери економічної діяльності та певні випадки узгоджених дій, що призводять до незначного обмеження конкуренції, проте не є забороненими, оскільки економічна вигода від таких дій переважає можливі негативні наслідки для економіки України.

Узгодженими діями є укладення суб'єктами господарювання угод у будь-якій формі, прийняття об'єднаннями рішень у будь-якій формі, а також будь-яка інша погоджена конкурентна поведінка (діяльність, бездіяльність) суб'єктів господарювання. До узгоджених дій відносять створення суб'єкта господарювання, об'єднання, метою чи наслідком створення якого є координація конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання, що створили зазначений суб'єкт господарювання, об'єднання, або між ними та новоствореним суб'єктом господарювання, або вступ до такого об'єднання, крім випадків, передбачених Законом України "Про медіа".

Відповідно до Закону про конкуренцію, заборона не поширюється на:

1. будь-які добровільні узгоджені дії малих та середніх підприємств, пов'язані зі спільними закупівлями товарів, які не призводять до суттєвого обмеження конкуренції та підвищують конкурентоспроможність українських малих та середніх підприємств;

2. узгоджені дії, пов'язані з постачанням або використанням товарів, коли учасник узгоджених дій встановлює щодо іншого учасника узгоджених дій обмеження на:

використання товарів, що постачаються учасником узгоджених дій або товарів інших постачальників;

закупівлю інших товарів у інших суб'єктів господарювання чи продаж інших товарів іншим суб'єктам господарювання чи споживачам;

закупівлю товарів, які за своїм характером або відповідно до торгових та інших норм добросовісної підприємницької діяльності не є предметом угоди;

встановлення цін чи інших умов угоди щодо продажу поставлених товарів іншим підприємствам чи споживачам;

3. угоди щодо передачі прав інтелектуальної власності або використання об'єкта права інтелектуальної власності в тій частині, в якій вони обмежують у здійсненні господарської діяльності сторону угоди, якій передається право, якщо ці обмеження не виходять за межі законних прав суб'єкта права інтелектуальної власності.

Крім того, Антимонопольний комітет України може своїми нормативними актами встановлювати типові вимоги до узгоджених дій

суб'єктів господарювання для отримання звільнення від заборони на їх здійснення. Відповідно до таких нормативних актів, якщо певні угоди між суб'єктами господарювання відповідають критеріям, встановленим АМКУ, то такі дії дозволяються, якщо вони не призводять до суттєвого обмеження конкуренції в Україні. Чи підпадають узгоджені дії, що розглядаються, під винятки, зазначені в типових вимогах, визначається в кожному конкретному випадку.

Відповідно до статті 10 Закону України "Про захист економічної конкуренції" одержання дозволу є обов'язковим на вчинення суб'єктами господарювання узгоджених дій, що призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, зокрема узгоджених дій, які стосуються:

1) установлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів;

2) обмеження виробництва, ринків товарів, техніко-технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними;

3) розподілу ринків чи джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи придбання, за колом продавців, покупців або споживачів чи за іншими ознаками;

4) спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів;

5) усунення з ринку або обмеження доступу на ринок (вихід з ринку) інших суб'єктів господарювання, покупців, продавців;

6) застосування різних умов до рівнозначних угод з іншими суб'єктами господарювання, що ставить останніх у невігідне становище в конкуренції;

7) укладення угод за умови прийняття іншими суб'єктами господарювання додаткових зобов'язань, які за своїм змістом або згідно з торговими та іншими чесними звичаями в підприємницькій діяльності не стосуються предмета цих угод;

8) суттєвого обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин.

Порядок подання та розгляду заяв про дозвіл на узгоджені дії передбачений Рекомендації роз'яснення АМКУ від 30.03.2022 р.

Питання 3. Антиконтурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання

Відповідно до Закону України “Про захист економічної конкуренції” (далі – “Закон про конкуренцію”), антиконкурентні узгоджені дії – це узгоджені дії, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції. Відповідно до Закону про конкуренцію здійснення антиконкурентних узгоджених дій заборонено та тягне за собою відповідальність. Відповідно, це означає загальну заборону на всі узгоджені дії, які мають чи можуть мати негативний вплив на конкуренцію в Україні.

До особливих характеристик антиконкурентних узгоджених дій варто віднести те, що вони завжди вчиняються групою осіб, мають повторюваність, можуть мати як національний, так і міжнародний масштаб та становлять небезпеку для функціонування ринкової економіки загалом та існування вільної конкуренції зокрема. Частіше за все антиконкурентні узгоджені дії мають прихований характер і мають назву “джентельменські угоди”, або неформальні. За спрямуванням змови можуть мати прямий умисел – перешкодження конкуренції – або мати зовсім інше спрямування

За ступенем взаємовідносин є горизонтальними, вертикальними, конгломеративними та змішаними узгодженими діями.

Закон про конкуренцію визначає перелік заборонених видів антиконкурентних узгоджених дій суб’єктів господарювання, зокрема:

- встановлення цін чи створення інших умов купівлі чи продажу товарів;
- обмеження виробництва, товарних ринків, технічного та технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю за ними;
- розподіл ринків або джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх продажу чи купівлі, за колом продавців, покупців чи споживачів або за іншими принципами;
- спотворення результатів аукціонів, торгів, конкурсів;
- усунення з ринку або обмеження доступу на ринок інших суб’єктів господарювання, покупців або продавців;
- застосування різних умов до еквівалентних угод, що ставить певні суб’єкти господарювання в невігідне конкурентне становище;
- укладення договорів з умовою прийняття іншими суб’єктами господарювання додаткових зобов’язань, які за своєю природою або відповідно до торгових та інших норм добросовісного підприємництва не належать до предмета таких договорів;

істотне обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів ринку без об'єктивних причин.

Отже, *антиконкурентними узгодженими діями* вважаються дії стосовно малих або середніх підприємців (ст. 7 Закону України «Про захист економічної конкуренції»), стосовно постачання та використання товарів (ст. 8 Закону України «Про захист економічної конкуренції»), стосовно прав інтелектуальної власності (ст. 9 Закону України «Про захист економічної конкуренції»), стосовно дій, які можуть бути дозволені (ст. 10 Закону України «Про захист економічної конкуренції»).

Слід зазначити, що цей перелік є невичерпним, оскільки загальна заборона, передбачена Законом про конкуренцію, поширюється на будь-які узгоджені дії, що призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції в Україні. Насправді Закон про конкуренцію розрізняє види антиконкурентних узгоджених дій залежно від мети учасників узгоджених дій, а також від становища над ринком.

Залежно від структури ринку та становища суб'єктів господарювання на такому ринку існує три основних види антиконкурентних узгоджених дій, а саме: горизонтальні, вертикальні та змішані.

Питання 4. Антиконкурентні узгоджені дії органів державної влади та місцевого самоврядування

Державна політика у сфері розвитку економічної конкуренції та обмеження монополізму в господарській діяльності полягає у здійсненні заходів щодо демонополізації економіки, фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, консультативної й іншої підтримки суб'єктів господарювання, які сприяють розвитку конкуренції. Реалізація вказаної політики покладена на органи державної влади, органи місцевого самоврядування та органи адміністративно-господарського управління та контролю.

До даних органів влади відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції» (далі — Закон) належать: міністерства й інші центральні органи виконавчої влади, Верховна Рада Автономної Республіки Крим та органи виконавчої влади Автономної Республіки

Крим, державні органи, що здійснюють регулювання діяльності суб'єктів природних монополій, ринку цінних паперів, державні органи приватизації, Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення та місцеві органи виконавчої влади.

До органів адміністративно-господарського управління та контролю належать: суб'єкти господарювання, об'єднання, інші особи в частині виконання ними функцій управління або контролю в межах делегованих їм повноважень органів влади чи органів місцевого самоврядування.

Надані законом повноваження центральних органів влади, місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління дозволяють приймати рішення, які можуть мати негативні наслідки для конкуренції. Законодавець, намагаючись передбачити їх настання, ст. 15 вказаного Закону встановив перелік заборон на дії даних органів, які можуть обмежувати конкуренцію на товарних ринках.

Відповідно до легального визначення, антиконкурентними діями органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління і контролю, є прийняття будь-яких актів (рішень, наказів, розпоряджень, постанов тощо), дача письмових або усних вказівок, укладення угод або будь-які інші дії або бездіяльність органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління і контролю (колегіального органу чи посадової особи), які призвели або можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження або спотворення конкуренції. Дане визначення вказане у ч. 1 ст. 15 Закону України "Про захист економічної конкуренції".

У ч. 2 ст. 15 вказаного Закону передбачено перелік антиконкурентних дій органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління і контролю, яким, зокрема, визнаються:

- заборона або перешкоджання створенню нових підприємств або здійсненню підприємництва в інших організаційних формах у будь-якій сфері діяльності, а також установлення обмежень на здійснення окремих видів діяльності, на виробництво, придбання або реалізацію певних видів товарів;
- пряме або опосередковане примушення суб'єктів господарювання до вступу до асоціацій, концернів, міжгалузевих, регіональних або інших форм об'єднань або здійснення концентрації суб'єктів господарювання в

інших формах;

- пряме або опосередковане примушення суб'єктів господарювання до пріоритетного укладення договорів, першочергового постачання товарів певному колу споживачів або першочергового їх придбання у певних продавців;
- будь-яка дія, спрямована на централізований розподіл товарів, а також розподіл ринків між суб'єктами господарювання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації або закупівель, або за колом споживачів, або продавців;
- встановлення заборони на реалізацію певних товарів з одного регіону країни в інший або надання дозволу на реалізацію товарів з одного регіону в інший за визначеного обсягу або при виконанні певних умов;
- надання окремим суб'єктам господарювання або групам суб'єктів господарювання пільг або інших переваг, що ставлять їх у привілейоване становище відносно конкурентів, що призводить або може призвести до недопущення, усунення, обмеження, або спотворення конкуренції;
- дія, в результаті якої окремим суб'єктам господарювання або групам суб'єктів господарювання створюються несприятливі або дискримінаційні умови діяльності в порівнянні з конкурентами;
- дія, якою встановлюються не передбачені законами України заборони і обмеження самостійності підприємств, у тому числі з придбання або реалізації товарів, ціноутворення, формування програм діяльності і розвитку, розпорядження прибутком.

Варто підкреслити, що наведений у ч. 2 ст. 15 Закону “Про захист економічної конкуренції” перелік заборонених дій органів влади не має вичерпного характеру, оскільки генеральна заборона, що міститься в ч. 1 ст. 15 Закону, стосується будь-якого обмеження, усунення або спотворення конкуренції.

Також у законодавстві, а саме в ст. 16 указанного Закону, міститься заборона органам влади та органам місцевого самоврядування делегувати окремі владні повноваження об'єднанням, підприємствам та іншим суб'єктам господарювання, якщо це призводить або може призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції.

Під заборону також підпадають дії чи бездіяльність органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю (колегіального органу чи посадової особи), що полягають у схиленні суб'єктів господарювання,

інших органів до порушень законодавства про захист економічної конкуренції, створенні умов для вчинення таких порушень чи їх легітимації.

Як свідчить практика та аналіз теоретичних позицій науковців, що займалися дослідженням даної проблеми, головною причиною антиконкурентних дій є об'єднання в особі одного органу функцій державного управління та господарської діяльності. За таких умов природним є бажання цих органів створити своїм підрозділам привілейовані умови в порівнянні з іншими підприємцями, які займаються аналогічною діяльністю. Антиконкурентні дії органів влади, місцевого самоврядування та адміністративно-господарського управління і контролю залишаються одним із найпоширеніших видів порушень антимонопольного законодавства. Це пояснюється повільними темпами відходу частини державних органів, особливо регіонального і місцевого рівня, а також різних об'єднань, від адміністративних методів керування, їх прагненням перекласти труднощі економічної кризи на плечі підприємців. Традиції командно-адміністративної системи, бажання частини керівників тримати під безпосереднім контролем діяльність підприємств незалежно від форм власності, правовий нігілізм, рецидиви якого все ще мають місце, призводить до обмеження законних прав деяких підприємців і наданню неправомірних переваг іншим, невиправданих заборон і обмежень підприємницької діяльності. І як доречно зазначається, що вказане вище об'єднання в особі одного органу владних повноважень і господарських функцій, яке закріплене законодавчими актами й має об'єктивну основу в перехідний період, на сьогодні не може бути швидко усунене державою.

Питання 5. Поняття та види економічної концентрації

Під терміном «концентрація» (економічна) зазвичай розуміють реальну можливість здійснення вагомого впливу одного або декількох пов'язаних суб'єктів господарювання на господарську діяльність інших суб'єктів господарювання або їх частин. В українському конкурентному законодавстві концентрацією визнається:

- 1) злиття суб'єктів господарювання або приєднання одного суб'єкта господарювання до іншого;

2) набуття безпосередньо або через інших осіб контролю одним або кількома суб'єктами господарювання над одним або кількома суб'єктами господарювання чи частинами суб'єктів господарювання;

3) створення суб'єкта господарювання двома і більше суб'єктами господарювання, який протягом тривалого періоду буде самостійно здійснювати господарську діяльність, але при цьому таке створення не призводить до координації конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання;

4) безпосереднє або опосередковане придбання, набуття у власність іншим способом чи одержання в управління часток, що забезпечує досягнення чи перевищення 25 або 50 відсотків голосів у вищому органі управління відповідного суб'єкта господарювання. Щодо конкурентного права ЄС, то концентрацією вважається зміна контролю на тривалій основі внаслідок: а) злиття двох чи більше попередньо незалежних суб'єктів господарювання або частин суб'єктів господарювання, або б) набуття прямого чи непрямого контролю над цілим (або частинами) суб'єктом господарювання чи суб'єктами господарювання однією чи більше особами, які вже здійснюють контроль над принаймні одним іншим суб'єктом господарювання або одним чи більше суб'єктами господарювання шляхом придбання цінних паперів за договором або у будь-який інший спосіб.

На доктринальному рівні, концентрацію капіталу класифікують за ознаками механізму: на партнерську й інкорпоровану: за ознаками напрямку: Відповідно до першої ознаки виокремлюють дві форми концентрації капіталу – горизонтальна, вертикальна та конгломератна.

На першому етапі розгляду горизонтальної концентрації АМКУ здійснює:

1. Визначення товарних та географічних меж задіяних ринків. Зазвичай, розгляд будь-якої концентрації починається з визначення ринку, на який вона може вплинути. У горизонтальних концентраціях це ринки, на яких конкурують або можуть конкурувати її учасники. Товарними межами ринку є група взаємозамінних товарів/робіт/послуг (наприклад, всі смартфони загалом є взаємозамінними та належатимуть до одного товарного ринку). Територіальна межа ринку – це та мінімальна територія, за межами якої придбання відповідних товарів/робіт/послуг, з позиції

споживача, є неможливим або недоцільним (наприклад, товари з коротким строком придатності, як правило, належать до регіонального ринку (одна або кілька областей), а товари з необмеженим строком придатності – до загальнодержавного).

2. Розрахунок та оцінку ринкових часток на задіяних ринках. АМКУ оцінює загальний обсяг ринку і встановлює ринкові частки кожного учасника, а також конкурентів (у разі потреби). Зазвичай, АМКУ аналізує поточні ринкові частки. Припускається, що ринкова частка сторін після концентрації дорівнюватиме сумі їхніх ринкових часток до концентрації.

3. Оцінку рівнів ринкової концентрації на задіяних ринках. АМКУ використовує індекс Герфіндаля-Гіршмана (далі – ННІ) як показник, що характеризує загальний рівень концентрації ринку. ННІ обчислюється шляхом додавання квадратів індивідуальних ринкових часток всіх учасників ринку. Ринок, на якому після концентрації ННІ буде нижче ніж 1000, розглядатиметься як «не концентрований» (низький ризик обмеження конкуренції); між 1000 і 2000 – «помірно концентрований» (середній ризик); вище ніж 2000 – «високо концентрований» (високий ризик).

Після оцінки вказаних вище чинників можливі наступні результати:

1. АМКУ вирішує розглядати концентрацію за спрощеною процедурою. Така процедура встановлена для концентрацій, які потенційно не становлять загрози для конкуренції. У цьому випадку після завершення формального розгляду АМКУ надає дозвіл на концентрацію.

2. Концентрація не може бути розглянута за спрощеною процедурою, але відсутні структурні передумови монопольного становища. Концентрація може не виконувати формальні вимоги для розгляду за спрощеною процедурою, проте не викликати серйозних занепокоень щодо можливого негативного впливу на конкуренцію. У цьому випадку АМКУ бере до уваги рівень ринкової концентрації та інші чинники (наприклад, звернення третіх осіб) і приймає рішення або про надання дозволу на концентрацію, або про початок дослідження можливих антиконкурентних наслідків концентрації.

3. Наявні структурні передумови монопольного становища. АМКУ робить висновок про наявність структурних передумов монопольного становища, якщо до та після концентрації ринкова частка учасників концентрації перевищує 35%; не перевищує 35%, але конкуренти мають порівняно малі ринкові частки; разом з двома найбільшими конкурентами перевищує 50%; разом з чотирма найбільшими

конкурентами перевищує 70%. У цьому випадку АМКУ починає дослідження можливих антиконкурентних наслідків концентрації наприкінці грудня 2016 р. АМКУ затвердив Рекомендаційні роз'яснення щодо оцінки горизонтальних концентрацій (далі – Роз'яснення), які розкривають алгоритм та критерії оцінки їхнього впливу на конкуренцію (відповідний документ для вертикальних і конгломератних концентрацій планується затвердити пізніше).

Для отримання дозволу на концентрацію необхідно одна з таких вимог:

- Перевищення порогових показників вартості сукупних активів, що становлені п. 1ч.1 ст. 24 Закон про захист конкуренції;
- Частка на певному ринку товару будь-якого учасника концентрації або сукупна частка учасників концентрації з урахуванням відносин контролю, перевищує 35%

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Визначити поняття та ознаки економічної конкуренції
2. Встановити відмінності та спільні риси між узгодженими діями та антиконкурентними узгодженими діями суб'єктів господарювання
3. Надати характеристику антиконкурентних узгоджених дій органів державної влади та місцевого самоврядування
4. Визначити поняття та критерії економічної концентрації
5. Проблеми розвитку і вдосконалення антимонопольно-конкурентного законодавства в Україні та в інших країнах стосовно економічної конкуренції

Тема

**Господарсько-правовий аспект монополії. Зловживання
монополієм становисцем**

Мета вивчення

Вивчення спеціалізації тобто загальних питань щодо господарсько-правового аспекту монополії та зловживання монополієм становисцем у зазначеній темі є безперечно необхідним та актуальними, що дозволить вивести на новий якісний рівень систему господарського законодавства в Україні, полегшити створення та діяльність суб'єктів господарювання, підвищити рівень господарських відносин та державного регулювання господарської діяльності.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аргументувати пропозиції щодо вирішення дискусійних питань щодо господарсько-правового аспекту монополії та зловживання монополієм становисцем;
2. визначати та аналізувати новітні тенденції розвитку правової науки та практики щодо господарсько-правового аспекту монополії та зловживання монополієм становисцем;
3. порівнювати сучасні тенденції розвитку антимонопольно-конкурентного права України та країн ЄС щодо господарсько-правового аспекту монополії та зловживання монополієм становисцем та формувати пропозиції щодо врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України та законодавства ЄС.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. ВВР. - 2003. № 18-22. Ст. 144.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. ВВР. 2003. № 40-44. Ст. 356.
4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI ВВР. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. ст. 112.
5. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. (ВВР). 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. ст. 552.

6. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. ВВР. 2005. № 32. ст. 422.
7. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. Ст. 472.
8. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 36. Ст. 164.
9. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64.
10. Про природні монополії: Закон України від 20 квітня 2000 р. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 3. Ст. 238.
11. Про затвердження Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку: Розпорядження АМК України від 05.03.2002. Інформаційний ресурс. Режим доступу: www.rada.gov.ua
12. Андрощук Г. Закон на захисті добросовісної конкуренції. *Голос України*. 1999. 28 вересня.
13. Бакалінська О. Правові засади застосування “чесних звичаїв” при кваліфікації фактів недобросовісної конкуренції. *Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету* : Наукове правове видання з питань економіки і бізнесу. 2007. № 1.
14. Бакалінська О. Антиконтурентні узгоджені дії у національному та зарубіжному законодавстві (порівняльний аналіз). *Право України*. 2010. № 2.
15. Бара З. Зловживання монопольним становищем – джерела та засоби захисту. Золтан Бара. *Журнал «Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України»*. 2004. № 1 (10). С. 55-61.
16. Безух О. Захист від недобросовісної конкуренції як інститут конкурентного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2001. №7.
17. Валітов С.С. Питання запобігання порушенням антимонопольно конкурентного законодавства. *Економіка та право*. 2009. №1.
18. Валітов С.С. *Конкурентне право України. Навчальний посібник*. К., «Юрінком Інтер», 2006. 432 с.
19. *Господарське право. Особлива частина: підручник*. М. С. Долинська, Г. В. Смолин, О. А. Туркот, Л. В. Хомко, Б. М. Гамалюк; за ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 536 с.
20. *Господарське право: загальна частина: навч. посіб. кол. авт.* [Резворович К. Р., Юнін О. С., Юніна М. П. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2019. 262 с.

21. Господарське право: підручник. О.П. Подцерковний, В.Г. Олюха, О.О. Квасніцька та ін.; за ред. О.П. Подцерковного. 3-тє вид., доп. і перероб. Одеса : Фенікс, 2018. 616 с.
22. Дахно І.І. Антимонопольне право. Курс лекцій. К. Четверта хвиля. 1998.
23. Джуринський О. Акти недобросовісної конкуренції: правові аспекти систематизації. Підприємництво, господарство, право. 2010. № 9.
24. Журик Ю.В. Антимонопольно-конкурентне право України. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2011. 272 с.
25. Курс лекцій з навчальної дисципліни «Господарське право». Т. С. Кобзар, М. О. Савельєва. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2017. 290 с.
26. Мамутов В. К. Экономика и право. К, Юрінком Інтер, 2003. 230 с.
27. Мамутов В.К., Чувпило О.О. Господарче право зарубіжних країн. К., 1996.
28. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі (Ю.М. Пахомов, Д.Г. Лук'яненко, Б.В. Губський). К.: Україна, 1997. 237 с.
29. Незнайко Д.В. Зарубіжний досвід діяльності ІСІ. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2004. Т. 10. С. 191–201.
30. Хозяйственное право: Учебник. В.К. Мамутов, Г.Л. Знаменский, О.П. Подцерковный и др.; Под ред. Мамутова В.К. К.: Юрінком Інтер, 2002. 899 с.
31. Швидка Т.І. Антимонопольно-конкурентне право: навч. посіб. Харків: Право, 2021. 184 с.

План

1. Поняття та ознаки монополій: господарсько-правовий аспект
2. Різновиди монополій
3. Порядок визначення монопольного становища
4. Зловживання монопольним становищем

Питання 1. Поняття та ознаки монополій: господарсько-правовий аспект

Монополія, монополізм (одноособове право на продаж) —

- 1) виключне право на виробництво, торгівлю, промисли тощо, яке належить одній особі, певній групі осіб або державі;
- 2) великі об'єднання підприємців (картелі, синдикати, трести, концерни, консорціуми тощо), що виникають на базі зростаючої концентрації виробництва і капіталу та зосереджують у своїх руках значну частку виробництва чи продажу певного товару з метою досягнення домінуючого становища на ринку, одержання максимального прибутку.

Отже, монополізм — це стан економіки, за якого окремі суб'єкти господарювання можуть нав'язувати власні інтереси іншим суб'єктам господарювання та суспільству, ігноруючи при цьому їх потреби. Відносини, що виникають між монополістами та іншими учасниками ринку свідчать про нерівноправність цих суб'єктів у здійснюваній ними виробничій, комерційній та іншій діяльності, про зловживання своїм монопольним становищем з боку суб'єктів, що є економічно сильнішими, та складність здійснення діяльності на ринку на конкурентних засадах.

Монополія в економіці може виникнути природним шляхом, коли внаслідок конкурентної боротьби формуються найпотужніші, конкурентноспроможні, економічно ефективні та рентабельні підприємства, які згодом починають чинити тиск на інших учасників ринку. Проте монополія в економіці може з'являтися і штучним шляхом, коли органи державної влади та управління встановлюють для якої-небудь особи особливий правовий режим чи надають їй виключне право на яку-небудь діяльність.

Поняття “монополія” можна визначити як ситуацію на ринку, за якої кількість продавців чи покупців настільки мала, що продавець чи покупець у змозі впливати на загальний обсяг пропозиції та ціну продукту, що реалізується, тобто контролювати ринок.

Такий контроль наділяє суб'єкта господарювання, що займає монопольне становище, виключним правом на розпорядження ресурсами, можливістю чинити економічний тиск на конкурентів, споживачів і суспільство в цілому, отримувати постійні прибутки та надприбутки.

Відмінними ознаками монополій - окремих найбільш потужних підприємств або їх об'єднань є:

- виробництво переважних обсягів продукції даного виду й одержання ефекту економії завдяки масштабам;

- монопольна власність на капітали, передові матеріально-речовинні, інтелектуальні, особисті чинники виробництва;
- самостійно сформована система ціноутворення, встановлення ринкових цін і тарифів на продукцію даного виду;
- присвоєння монопольно високих прибутків; вступ у змову з іншими монополістами або значними підприємствами.

Питання 2. Різновиди монополій

Причини виникнення та існування монополії різні. Виходячи з цього можна виділити чотири основні типи монополії:

- 1) законна (легальна) монополія
- 2) природна монополія;
- 3) тимчасова монополія;
- 4) міжнародна монополія.

Законна (легальна) монополія — це виключне право суб'єкта господарювання здійснювати певну діяльність на засадах, визначених нормативно-правовими актами. Тобто існування такої монополії регламентовано законодавством, а монопольне право суб'єкта господарювання на здійснення певної діяльності, надання послуг, володіння майном дозволено та підтримується законодавством. Законну (легальну) монополію у свою чергу можна поділити на державну та приватну.

Державна монополія — виключне право держави на певну діяльність (зовнішня торгівля, виготовлення грошей, експорт військової зброї, видобування рідкісноземельних металів та ін.), виробництво та реалізацію певних видів продуктів (товарів), морський промисел тощо. Держава залишає за собою монопольне право на виробництво, реалізацію певних товарів для досягнення найбільшого соціально-економічного ефекту від виробництва і реалізації цих товарів та забезпечення контролю за оборотом та виробництвом товарів, які мають стратегічне значення для держави.

Монополія держави на виробництво і реалізацію деяких видів товарів масового споживання (тютюн, лікєро-горілчані вироби, сіль, спирт та ін.) охоплюється терміном “державна монополія”. Вона може бути повною, якщо держава монополізує і виробництво, і реалізацію відповідних товарів або частковою, коли монополізовано лише виробництво або реалізацію. Державна монополія є у багатьох країнах

світу: в Італії — на тютюн, спирт, сірники, пиво; в Японії — на сіль, тютюн, спирт, опій; у Німеччині — на вино.

В Україні відповідно до законодавства державна монополія існує на діяльність, пов'язану з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, виготовленням і реалізацією військової зброї та боєприпасів до неї, охороною важливих об'єктів державної власності, експлуатацією атомних електростанцій та ін. Приватна монополія — це виключне право юридичної чи фізичної особи на розпорядження та використання результатів своєї діяльності. Але не всякий результат діяльності підпадає під визначення приватної монополії. Приватною монополією можуть бути лише ті результати діяльності, на які згідно з законодавством особа має виключні права чи може їх набути.

Яскравим прикладом приватної монополії є результати творчої діяльності (інтелектуальна власність). Безперечно, творча діяльність окремих осіб є чинником, який примушує розвиватися економіку, сприяє зростанню виробництва, забезпечує науковий прогрес. Творча діяльність — це цілеспрямована інтелектуальна діяльність людини, результатами якої є щось принципово нове, оригінальне чи неповторне. У процесі такої діяльності вдосконалюються засоби виробництва, виникають нові технології, знижуються витрати на виробництво .одиниці продукції тощо. Разом з тим, для отримання позитивних результатів своєї творчої діяльності особа витрачає значні інтелектуальні та фінансові ресурси. Щоб стимулювати особу займатися творчою діяльністю у подальшому та для покриття витрат, держава гарантує їй право на виключне (монопольне) володіння та розпорядження протягом певного часу результатами її творчої (інтелектуальної) діяльності.

В Україні держава гарантує захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. За Конституцією України кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може використовувати зазначені результати, винятками є випадки, встановлені законодавством.

В.В. Венгер вважає, що природна монополія — це ринкова інфраструктура, що за існуючого рівня науково-технічного прогресу (НТП) надає специфічні послуги, використовуючи спеціальні технології

і мережеву організацію виробництва та характеризується високою часткою постійних витрат, що обумовлює доцільність зосередження виробництва в одного виробника. В.В. Кривуцький визначає природну монополію як вид господарської діяльності, що при існуючому рівні НТП, цін ресурсів та попиту на 7 продукцію характеризується істотним ефектом масштабу, але лише за умови законодавчого захисту від руйнівної конкуренції.

Тимчасову монополію можна визначити як монополію, за якої суб'єкт господарювання тимчасово стає єдиним покупцем чи продавцем товару на окремому товарному ринку, але ненадовго. Його конкуренти можуть з'явитися на цьому ринку пізніше. Порівняно з природною, тимчасова монополія має нестійкий характер і не може істотно впливати на ринкові процеси. Прикладом тимчасової монополії може бути підприємство, яке вперше запропонувало споживачеві нову продукцію.

Міжнародна монополія — це значна компанія чи група компаній, які встановлюють панування в одній чи кількох сферах світового господарства з метою отримання максимальних прибутків.

Міжнародні монополії набувають форми транснаціональних і багатонаціональних підприємств. Транснаціональні підприємства перебувають у власності та управлінні осіб з однієї країни, багатонаціональні — у власності та управлінні осіб з кількох країн. Їх характерна ознака — міжнародна розпорошеність акціонерного капіталу та багатонаціональний склад компанії.

Зазначені підприємства складаються з материнської компанії, розташованої у країні походження капіталу, та дочірніх товариств, філіалів і відділень, розміщених у різних країнах. Як правило вони є юридичними особами і діють на основі національного законодавства країн, їхнього знаходження.

Розрізняють і види монополістичних об'єднань:

Картель (від французького слова "союз"). Вхідні в картель компанії за договором між собою ("картельна змова") ділять ринки збуту, встановлюють ціни, узгоджують норми ("квоти") виробництва і збуту продукції. При цьому учасники картелю зберігають виробничу і комерційну самостійність.

Синдикат (від грецького слова "згода"). Відрізняється від картелю тим, що компанії, які входять до нього, втрачають свою комерційну самостійність. Тобто якась єдина для всіх структура займається

закупівлею сировини, збутом товарів, визначенням квот і т.д. Кожен учасник синдикату отримує від цієї єдиної структури свою частину прибутку, яка залежить від квоти виробництва та інших умов.

Трест (від англійського слова "довіра"). Ще більш централізована монополія: учасники тресту не мають ні комерційної, ні виробничої самостійності. Керує всіма процесами правління тресту, а підприємства, що увійшли до нього, просто залишаються у власності своїх власників (акціонерів), які отримують певну частину прибутку відповідно вкладеного капіталу.

Концерн (від англійського слова "підприємство"). В цьому випадку всі формально залишаються самостійними підприємства (часто з різних сфер бізнесу), проте їх контрольні пакети акцій належать одному власнику. Це може бути холдинг, банк або просто головне підприємство.

АТ "Укрзалізниця" — єдиний залізничний перевізник в Україні; "Енергоатом" — державне підприємство, оператор усіх діючих АЕС України; Deutsche Bahn AG — залізничний перевізник в Німеччині, Facebook — найбільша соціальна мережа в світі (не є абсолютним монополістом, але контролює лівову частку ринку); операційна система Windows від корпорації Microsoft — під її управлінням працює 90% персональних комп'ютерів у світі.

Питання 3. Порядок визначення монопольного становища

За Розпорядженням АМК України «Про затвердження Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку» визначається монопольне становище.

Об'єктами для визначення монопольного (домінуючого) становища є:

суб'єкти господарювання;

групи суб'єктів господарювання - декілька суб'єктів господарювання, які діють на ринку в певних товарних та територіальних (географічних) межах;

обставини, які визначають на відповідному товарному ринку умови здійснення господарської діяльності з виробництва, реалізації, придбання товарів, надання послуг, виконання робіт, а також умови придбання та використання зазначених товарів, робіт, послуг.

Метою визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку є отримання необхідної інформації для прийняття рішень з питань розвитку і захисту економічної конкуренції, зокрема демонополізації економіки, антимонопольного регулювання, контролю за узгодженими діями, концентрацією;

контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції; захисту інтересів суб'єктів господарювання, груп суб'єктів господарювання та споживачів від його порушень.

Питання 4. Зловживання монопольним становищем

Відповідно до статті 42 Конституції України не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Як зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку розглядаються дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, зокрема обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.

За Законом України «Про захист економічної конкуренції» зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку, зокрема, визнається: 1) встановлення таких цін чи інших умов придбання або реалізації товару, які неможливо було б встановити за умов існування значної конкуренції на ринку; 2) застосування різних цін чи різних інших умов до рівнозначних угод з суб'єктами господарювання, продавцями чи покупцями без об'єктивно виправданих на те причин; 3) обумовлення укладання угод прийняттям суб'єктом господарювання додаткових зобов'язань, які за своєю природою або згідно з торговими та іншими чесними звичаями у підприємницькій діяльності не стосуються предмета договору; 4) обмеження виробництва, ринків або технічного розвитку, що завдало чи може завдати шкоди іншим суб'єктам господарювання, покупцям, продавцям; 5) часткова або повна відмова від придбання або реалізації товару за відсутності альтернативних джерел реалізації чи придбання; 6) суттєве обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин; 7) створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) чи усунення з ринку продавців, покупців, інших суб'єктів господарювання.

Перелічені вище види зловживання монопольним (домінуючим) становищем суб'єкта господарювання на ринку мають кілька спеціальних ознак: по-перше, вони є діями, тобто активною чи пасивною поведінкою господарюючого суб'єкта (групи осіб) на ринку, що

наносить чи може нанести шкоду суспільним відносинам у сфері конкуренції; по-друге, дане діяння повинно оцінюватися компетентними органами з точки зору його впливу на економічну ситуацію в Україні і на конкретному товарному ринку. Оцінці підлягає вплив цієї поведінки на інтереси господарюючих суб'єктів і споживачів. Відповідний компетентний орган у кожній конкретній справі повинен установити, чи втрачаються (або можуть бути втрачені) найважливіші ознаки конкурентного ринку в результаті зловживання господарюючим суб'єктом своєю ринковою владою. При цьому вказаний орган аналізує ринкову ситуацію, виходячи з загального визначення економічної конкуренції, яке дано в ст. 1 Закону України “Про захист економічної конкуренції”.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Визначити поняття та ознаки монополії
2. Встановити відмінності та спільні риси між монополією та природньою монополією
3. Надати характеристику різновидів монополій
4. Визначити поняття та критерії зловживання монополюючим становищем
5. Проблеми розвитку і вдосконалення антимонопольно-конкурентного законодавства в Україні та в інших країнах стосовно монополій та зловживання монополюючим становищем

Тема
Поняття та види недобросовісної конкуренції

Мета вивчення

Вивчення питань щодо недобросовісної конкуренції у зазначеній темі є необхідним та актуальним, адже дозволить розглянути прояви недобросовісної конкуренції в сфері господарювання, визначити напрями вдосконалення господарського законодавства з метою усунення випадків недобросовісної конкуренції серед суб'єктів господарювання.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аргументувати пропозиції у вирішення дискусійних питань щодо недобросовісної конкуренції;
2. визначати та аналізувати новітні тенденції розвитку правової науки та практики щодо проявів недобросовісної конкуренції та напрямків їх усунення;
3. порівнювати сучасні тенденції розвитку антимонопольно-конкурентного права України та країн ЄС щодо недобросовісної конкуренції та формувати пропозиції щодо врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України та законодавства ЄС.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. ВВР. - 2003. № 18-22. Ст. 144.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. ВВР. 2003. № 40-44. Ст. 356.
4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI ВВР. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. ст. 112.
5. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. (ВВР). 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. ст. 552.
6. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. ВВР. 2005. № 32. ст. 422.

7. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. Ст. 472.
8. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 36. Ст. 164.
9. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64.
10. Про природні монополії: Закон України від 20 квітня 2000 р. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 3. Ст. 238/
11. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці: Постанова КМУ від 9 серпня 1993 р. N 611. Інформаційний ресурс. Режим доступу: www.rada.gov.ua
12. Господарське право. Особлива частина: підручник. М. С. Долинська, Г. В. Смолин, О. А. Туркот, Л. В. Хомко, Б. М. Гамалюк; за ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 536 с.
13. Господарське право: загальна частина: навч. посіб. кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Юніна М. П. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2019. 262 с.
14. Господарське право: підручник. О.П. Подцерковний, В.Г. Олюха, О.О. Квасніцька та ін.; за ред. О.П. Подцерковного. 3-те вид., доп. і перероб. Одеса : Фенікс, 2018. 616 с.
15. Смирнова К.В. Основи права конкуренції Європейського Союзу та "європеїзація" конкуренційного права України : навч. посіб. / К. В. Смирнова – К. : ВПЦ "Київський університет", 2021. – С. 6.
16. Цюцюпа С. В. Вплив конкуренції на інноваційну діяльність підприємства. Вчені записки університету «КРОК». Серія: Економіка. № 1 (53). 2019. С. 223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzuk_2019_1_29.
17. Швидка Т.І. Антимонопольно-конкурентне право: навч. посіб. Харків: Право, 2021. 184 с.
18. Швидка Т.І. Економічна конкуренція: сучасний стан законодавчого забезпечення та перспективи його модернізації : монографія / Т. І. Швидка – Харків : Право, 2020. – С. 166

План

1. Історія недобросовісної конкуренції
2. Поняття недобросовісної конкуренції
3. Форми (види) недобросовісної конкуренції
4. Комерційна таємниця: поняття та ознаки

Питання 1. Історія недобросовісної конкуренції

Вперше термін «недобросовісна конкуренція» був вжитий у Франції на початку XIX століття, хоча саме це явище виникло набагато раніше - з моменту формування ринкових відносин. Поняття недобросовісної конкуренції в Україні, на думку М. Галянтича, з'явилося в результаті розвитку ринкової економіки та ґрунтувалося на дослідженнях законодавства і практики багатьох держав, у яких прояви недобросовісної конкуренції відомі з XIX ст. Загальне поняття недобросовісної конкуренції зазначається у Паризькій конвенції про охорону промислової власності (1883 року).

Відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції «актом недобросовісної конкуренції вважається будь-який акт конкуренції, що суперечить чесним звичаям у промислових і торговельних справах». Відповідно до статті 10 Паризької конвенції уряди всіх держав, які підписали Конвенцію, зобов'язані забезпечити адміністративний і судовий захист прав суб'єктів господарювання і громадян від проявів недобросовісної конкуренції. Таким чином, якщо суб'єкт господарювання не може отримати належного захисту від недобросовісної конкуренції в межах національної системи, то у нього є право звернутися до міжнародно-правових інституцій, як з позовом про визнання факту правопорушення, так із позовом до відповідних державних органів, які не забезпечили йому належного захисту прав.

В українському законодавстві вперше поняття недобросовісної конкуренції з'явилося у Законі України «Про зовнішньоекономічну діяльність» 16.04.1991 року у статті 31. Під недобросовісною конкуренцією при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності розумілося: здійснення демпінгу, незаконне використання або підробка фірмових назв, товарних знаків, промислових зразків, розповсюдження недостовірної інформації тощо.

Питання 2. Поняття та види недобросовісної конкуренції

Виходячи з терміна “недобросовісна конкуренція”, чіткого переліку дій, що можуть бути віднесені до такої категорії, не може існувати. Законодавець у ч. 2 ст. 1 Закону України “Про захист від недобросовісної конкуренції” зазначає: “Недобросовісною конкуренцією

є дії у конкуренції, зокрема, визначені главами 2–4 цього Закону», а саме:

неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання;

створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції;

неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці.

Американських дослідник конкурентного права Р. Кальман визначає недобросовісну конкуренцію як делікт особливого роду, порушення правил боротьби, порушення права кожного конкурента жадати від інших конкурентів, щоби вони діяли відповідно до правил конкуренції. І. Дахно вказує, що недобросовісну конкуренцію слід розуміти як усі види нечесного і шахрайського суперництва в комерційній діяльності.

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», недобросовісною конкуренцією є будь-які дії в конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності. Як правило, до звичаїв ділового обороту відносять такі, що склалися та широко застосовуються в будь-якій сфері правила поведінки, що не передбачені законодавством.

На сайті Антимонопольного комітету України міститься також визначення недобросовісної конкуренції, відповідно до якого недобросовісна конкуренція – це порушення правил поведінки, які склалися, широко застосовуються в підприємстві та визнаються підприємцями як обов'язкові ділові норми, що завдає шкоди відносинам добросовісної конкуренції і свободи в підприємницькій діяльності.

Питання 3. Форми (види) недобросовісної конкуренції

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», статтею 32 Господарського кодексу України: «..недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності». Відповідно до Закону, до таких актів належать:

Дії з неправомірного використання ділової репутації суб'єкта господарювання можуть мати наступні вирази:

- неправомірне використання позначень;
- неправомірне використання товару іншого виробника;
- копіювання зовнішнього вигляду виробу;
- порівняльна реклама.

Неправомірним використанням позначень є використання імені, комерційного (фірмового) найменування, торговельної марки (знака для товарів і послуг), рекламних матеріалів, оформлення упаковки товарів і періодичних видань, інших позначень без дозволу (згоди) суб'єкта господарювання, який раніше почав використовувати їх або схожі на них позначення у господарській діяльності, що призвело чи може призвести до змішування з діяльністю цього суб'єкта господарювання.

Неправомірним використанням товару іншого виробника є введення у господарський обіг під своїм позначенням товару іншого виробника шляхом змін чи зняття позначень виробника без дозволу уповноваженої на те особи.

Копіювання зовнішнього вигляду виробу є відтворенням зовнішнього вигляду виробу іншого суб'єкта господарювання і введення його у господарський обіг без однозначного зазначення виробника копії, що може призвести до змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання.

У разі визнання вчинення порушень із неправомірного використання позначень або копіювання зовнішнього вигляду виробу, органи Антимонопольного комітету України або особи, права яких порушені, мають право звернутися до суду із позовом про вилучення відповідних товарів із неправомірно використаним позначенням, копій виробів іншого суб'єкта господарювання й у виробника, й у продавця.

Утім, при вирішенні відповідних спорів господарські суди, до підвідомчості яких віднесені спори за участю Антимонопольного комітету України, повинні з'ясувати можливість усунення змішування продукції в інший, ніж указаний тут, спосіб, і лише в разі відсутності останньої, застосовувати відповідні заходи відповідальності.

Порівняльною є реклама, що містить порівняння з товарами, роботами, послугами чи діяльністю іншого суб'єкта господарювання.

конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції спрямоване на досягнення найбільш вигідних ринкових позицій за

рахунок наступних проявів.

Дискредитацією суб'єкта господарювання є поширення у будь-якій формі неправдивих, неточних або неповних відомостей, пов'язаних з особою чи діяльністю суб'єкта господарювання, у тому числі щодо його товарів, які завдали або могли завдати шкоди діловій репутації суб'єкта господарювання.

Захист порушених прав, у разі встановлення факту дискредитації суб'єкта господарювання, може відбуватися у спосіб прийняття рішень про офіційне спростування за рахунок порушника поширених ним неправдивих, неточних або неповних відомостей у строк і спосіб, визначені законодавством або рішенням Антимонопольного комітету України (його територіального відділення).

Схиленням до бойкоту суб'єкта господарювання є спонукання його конкурентом іншої особи, безпосередньо або через іншу особу, до відмови від установаження договірних зв'язків із цим суб'єктом господарювання, до невиконання (розірвання) або виконання неналежним чином договірних зобов'язань перед цим суб'єктом господарювання.

Схиленням постачальника до дискримінації покупця (замовника) є спонукання постачальника конкурентом покупця (замовника), безпосередньо або через іншу особу, до застосування постачальником до покупця (замовника) невігідних умов у господарській діяльності порівняно з цим чи іншими конкурентами покупця (замовника).

Підкуп працівника, посадової особи постачальника — це надання або пропонування йому конкурентом покупця (замовника), безпосередньо або через іншу особу, матеріальних чи інших вигод за неналежне виконання або невиконання працівником, посадовою особою постачальника службових обов'язків, що впливають з укладеного або пов'язані з укладенням між постачальником і покупцем (замовником) договору поставки товарів, виконання робіт, надання послуг, іншого договору або за неукладення договору. До працівника постачальника прирівнюється й інша особа, яка згідно зі своїми повноваженнями приймає рішення від імені постачальника про поставку товару, виконання робіт, надання послуг, впливає на прийняття такого рішення або якимось чином пов'язана з ним.

Підкуп працівника, посадової особи покупця (замовника) — це надання або пропонування йому конкурентом постачальника, безпосередньо або через іншу особу, матеріальних чи інших вигод за неналежне виконання або невиконання працівником, посадовою особою покупця (замовника) службових обов'язків, що випливають з укладеного або пов'язані з укладенням між постачальником і покупцем (замовником) договору поставки товарів, виконання робіт, надання послуг, іншого договору або за неукладення договору. До працівника покупця прирівнюється й інша особа, яка згідно зі своїми повноваженнями приймає рішення від імені покупця про придбання товару, виконання робіт, надання послуг, впливає на прийняття такого рішення або якимось чином пов'язана з ним.

Досягненням неправомірних переваг у конкуренції є отримання таких переваг відносно іншого суб'єкта господарювання шляхом порушення чинного законодавства, яке підтверджено рішенням органу державної влади, органу місцевого самоврядування, наділеного відповідною компетенцією.

Поширенням інформації, що вводить в оману, є повідомлення суб'єктом господарювання, безпосередньо або через іншу особу, одній, кільком особам або невизначеному колу осіб, у тому числі в рекламі, неповних, неточних, неправдивих відомостей, зокрема внаслідок обраного способу їх викладення, замовчування окремих фактів чи нечіткості формулювань, що вплинули або можуть вплинути на наміри цих осіб щодо придбання (замовлення) чи реалізації (продажу, поставки, виконання, надання) товарів, робіт, послуг цього суб'єкта господарювання.

Питання 4. Комерційна таємниця: поняття та ознаки

Неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці є наступним окремим блоком дій з учинення антиконкурентних дій суб'єктами господарювання та складається з наступних проявів:

- неправомірне збирання комерційної таємниці та розголошення комерційної таємниці;
- схилення до розголошення комерційної таємниці;
- неправомірне використання комерційної таємниці.

За режимом доступу інформація поділяється на відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом. У свою чергу, інформація з обмеженим доступом за своїм правовим режимом поділяється на таємну і конфіденційну. До таємної інформації належить інформація, що містить відомості, які становлять державну й іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі, а тому доступ до неї здійснюється відповідно до законів про цю інформацію.

Неправомірним збиранням комерційної таємниці вважається добування протиправним способом відомостей, що відповідно до законодавства України становлять комерційну таємницю, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання.

Розголошенням комерційної таємниці є ознайомлення іншої особи без дозволу особи, уповноваженої на те, з відомостями, що відповідно до законодавства України становлять комерційну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням відповідних обов'язків, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання.

Схиленням до розголошення комерційної таємниці є спонукання особи, якій були довірені в установленому порядку або стали відомі у зв'язку з виконанням відповідних обов'язків відомості, що відповідно до законодавства України становлять комерційну таємницю, до розкриття цих відомостей, якщо це завдало чи могло завдати шкоди суб'єкту господарювання.

Під неправомірним використанням комерційної таємниці розуміється впровадження у виробництво або врахування під час планування чи здійснення господарської діяльності без дозволу уповноваженої на те особи відомостей, що становлять відповідно до законодавства України комерційну таємницю.

Особа, яка протиправно використовує комерційну інформацію, що належить суб'єкту господарювання, зобов'язана відшкодувати завдані йому такими діями збитки відповідно до закону. Особа, яка самостійно і добросовісно одержала інформацію, що є комерційною таємницею, має право використовувати цю інформацію на свій розсуд.

**Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів
навчання**

1. Визначити поняття та ознаки недобросовісної конкуренції
2. Встановити відмінності та спільні риси між проявами недобросовісної конкуренції
3. Надати характеристику проявам недобросовісної конкуренції
4. Визначити поняття та критерії порівняльної реклами
5. Проаналізувати проблеми розвитку і вдосконалення антимонопольно-конкурентного законодавства в Україні та в інших країнах стосовно недобросовісної конкуренції

Тема

Відповідальність за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства

Мета вивчення

Вивчення питань відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства у зазначеній темі є необхідним та актуальним, що дозволить встановити основні форми відповідальності за порушення правил конкуренції, дослідити порядок накладення санкцій за порушення законодавства про захист економічної конкуренції, визначити напрями вдосконалення господарського законодавства в цій сфері відносин

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аргументувати пропозиції щодо вирішення дискусійних питань в сфері відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства;
2. визначати та аналізувати новітні тенденції розвитку правової науки та практики в сфері відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства;
3. порівнювати сучасні тенденції розвитку антимонопольно-конкурентного права України та країн ЄС щодо відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства формувати пропозиції із врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України та законодавства ЄС.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. ВВР. - 2003. № 18-22. Ст. 144.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. ВВР. 2003. № 40-44. Ст. 356.
4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI ВВР. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. ст. 112.

5. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. (ВВР). 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. ст. 552.
6. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. ВВР. 2005. № 32. ст. 422.
7. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. Ст. 472.
8. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 36. Ст. 164.
9. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64.
10. Про природні монополії: Закон України від 20 квітня 2000 р. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 3. Ст. 238.
32. Про затвердження Тимчасових правил розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України: Розпорядження АМК України від 19.04.1994 р. Інформаційний ресурс. Режим доступу: www.rada.gov.ua
11. Бакалінська О. Штраф за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства як вид адміністративно-господарської санкції. Підприємництво, господарство і право. 2020. №7. С. 89-95.
12. Господарське право. Особлива частина: підручник. М. С. Долинська, Г. В. Смолин, О. А. Туркот, Л. В. Хомко, Б. М. Гамалюк; за ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 536 с.
13. Господарське право: загальна частина: навч. посіб. кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Юніна М. П. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2019. 262 с.
14. Господарське право: підручник. О.П. Подцерковний, В.Г. Олюха, О.О. Квасніцька та ін.; за ред. О.П. Подцерковного. 3-те вид., доп. і перероб. Одеса : Фенікс, 2018. 616 с.
15. Курс лекцій з навчальної дисципліни «Господарське право». Т. С. Кобзар, М. О. Савельєва. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2017. 290 с.
16. Орлова О.С., Вашкович В.В. Антимонопольно – конкурентне законодавство методичний посібник для студентів зі спеціальності «Право». Ужгород. 2019 р. Інформаційний ресурс. Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/>
17. Смирнова К.В. Основи права конкуренції Європейського Союзу та "європеїзація" конкурентного права України : навч. посіб. / К. В. Смирнова – К. : ВПЦ "Київський університет", 2021. – С. 6.

18. Цюцюпа С. В. Вплив конкуренції на інноваційну діяльність підприємства. Вчені записки університету «КРОК». Серія: Економіка. № 1 (53). 2019. С. 223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzuk_2019_1_29.
19. Швидка Т.І. Антимонопольно-конкурентне право: навч. посіб. Харків: Право, 2021. 184 с.
20. Швидка Т.І. Економічна конкуренція: сучасний стан законодавчого забезпечення та перспективи його модернізації : монографія / Т. І. Швидка – Харків : Право, 2020. – С. 166

План

1. Система відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства
2. Санкції за порушення економічної конкуренції
3. Санкції за недобросовісну конкуренцію
4. Санкції за порушення законодавства про захист економічної конкуренції та про захист від недобросовісної конкуренції в законодавстві України та законодавстві зарубіжних країн.

Питання 1. Система відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства

Захист економічної конкуренції є основоположним принципом захисту свободи підприємницької діяльності, який закріплений у ст. 42 Конституції України. Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускається зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. За зловживання монопольним становищем, ведення недобросовісної конкуренції, антиконкурентні узгоджені дії, здійснення інших заборонених дій, які призводять до порушення антимонопольно-конкурентного законодавства суб'єкти господарювання та інші учасники конкурентних правовідносин несуть юридичну відповідальність.

Антимонопольний комітет України має право власним рішенням накладати штрафи на порушників антимонопольно-конкурентного законодавства без звернення до суду. Перелік та розміри

штрафів вказані у Кодексі України про адміністративні правопорушення, Законі України «Про захист від економічної конкуренції» та Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції». З метою забезпечення правової визначеності Комітет видав Рекомендаційні роз'яснення № 39-рр від 09 серпня 2016 року (Роз'яснення № 39-рр), які визначають підходи Комітету, які рекомендується застосовувати його органам при визначенні розміру штрафів за порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Слід зазначити, що Комітет задекларував принципи, які застосовуються при розрахунку розміру штрафів, а саме: – пропорційності: співмірність розміру санкцій, які мають на меті не лише покарання за вчинене правопорушення, але й стримування від вчинення чи продовження таких порушень, з масштабом та характером порушення; – недискримінаційності: неприпустимість застосування до суб'єктів господарювання різних підходів в аналогічних випадках; – розумності: розмір штрафу має визначатися з урахуванням значення фактичних обставин кожного випадку для забезпечення справедливого балансу між публічними інтересами та правами й свободами учасників правовідносин. При цьому, застосування штрафних санкцій не повинно призводити до позбавлення суб'єкта господарювання можливості конкурувати або до неможливості задоволення споживчого попиту.

Питання 2. Санкції за порушення економічної конкуренції

Відповідальність за порушення законодавства про захист економічної конкуренції та її види передбачена розділом VIII Закону "Про захист економічної конкуренції". За правопорушення у сфері економічної конкуренції передбачаються такі види відповідальності: господарсько-організаційні санкції, господарсько-адміністративні штрафи, безоплатне вилучення майна; відшкодування шкоди.

Господарсько-організаційні санкції застосовуються у формі: примусового поділу суб'єкта господарювання, що зловживає монополією (домінуючим) становищем на ринку, надання обов'язкових до виконання вказівок стосовно припинення виявлених порушень (у тому числі скасування чи зміна органом влади, органом місцевого самоврядування, органом адміністративно-господарського управління та контролю прийнятого ним рішення чи розірвання угоди,

що визнані антиконкурентними діями зазначених органів), відновлення попереднього стану на ринку; блокування цінних паперів; скасування дозволу на узгоджені дії у випадку порушення умов його надання; вимога щодо обов'язкового спростування порушником в офіційних органах преси неправдивих, неточних або неповних відомостей (у разі встановлення факту дискредитації господарюючого суб'єкта (підприємця); скасування на вимогу антимонопольних органів ліцензій, припинення операцій зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання у випадку порушення ними антимонопольного законодавства.

Рішення про примусовий поділ приймається якщо суб'єкт господарювання зловживає монопольним чи домінуючим становищем.

Господарсько-адміністративні штрафи накладаються на суб'єктів господарювання та (або) їх посадових осіб за передбачені законом порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.

Притягнення до відповідальності за порушення конкурентного законодавства може мати місце впродовж спеціальних термінів позовної давності, встановлених ст. 42 Закону "Про захист економічної конкуренції", - п'ять років від дня вчинення порушення, а у разі тривалого порушення з дня його закінчення, крім випадків несвоєчасного, неповного подання інформації чи подання недостовірної інформації антимонопольним органам, створення перешкод працівникам антимонопольних органів щодо виконання ними своїх повноважень, стосовно яких передбачено трирічний строк позовної давності.

Питання 3. Санкції за недобросовісну конкуренцію

Згідно із Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» Вчинення суб'єктами господарювання дій, визначених цим Законом як недобросовісна конкуренція, тягне за собою накладення штрафу у розмірі до п'яти відсотків доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) суб'єкта господарювання за останній звітний рік, що передував року, в якому накладається штраф.

Якщо доходу (виручки) немає або відповідач на вимогу органів Антимонопольного комітету України, голови його територіального відділення не надав відомостей про розмір доходу (виручки), штраф, передбачений частиною першою цієї статті, накладається у розмірі до

десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ст. 21 Закону).

Ще одним засобом боротьби із недобросовісною конкуренцією є застосування такого механізму як відшкодування шкоди. Шкода, яка була завдана порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції, передбаченими пунктами статті 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції», відшкодовується особою, яка вчинила порушення, у подвійному розмірі завданої шкоди. Крім того, чинним законодавством України передбачено, що у випадку, коли буде встановлено факт неправомірного використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки або факту копіювання виробів заінтересовані особи можуть звернутися до Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень зі заявою про вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням або копій виробів іншого суб'єкта господарювання як у виробника, так і у продавця. При цьому порядок використання вилучених товарів визначається Кабінетом Міністрів України.

Рішення про вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням та копій виробів іншого суб'єкта господарювання приймається у разі, якщо можливість змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання не може бути усунена в інший спосіб.

У разі встановлення факту дискредитації суб'єкта господарювання органи Антимонопольного комітету України мають право прийняти рішення про офіційне спростування за рахунок порушника поширених ним неправдивих, неточних або неповних відомостей у строк і спосіб, визначені законодавством або цим рішенням (ст. 26 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»).

У чинному Кримінальному кодексі України також передбачені статті, які встановлюють відповідальність за окремі види недобросовісної конкуренції, а саме статті: 229 – «Незаконне використання товарного знаку, фірмового найменування»; 231 – «Незаконне збирання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю»; 232 – «Розголошення комерційної таємниці». Ці дії караються штрафом до 15 тис. неоподатковуваних мінімумів. В окремих випадках застосовують конфіскацію продукції та знарядь для її виготовлення.

Питання 4. Санкції за порушення законодавства про захист економічної конкуренції та про захист від недобросовісної конкуренції в законодавстві України та законодавстві зарубіжних країн.

Застосування заходів відповідальності за порушення правил конкурентної боротьби здійснюється, зокрема, через систему штрафів, які визначаються за рішеннями АМКУ та його територіальних відділень на підставі законодавства (зокрема, згідно з Положенням про порядок проведення перевірок додержання законодавства про захист економічної конкуренції, затвердженого Розпорядженням АМКУ від 25.12.2001 р. № 182-р), а також через примусові способи захисту приватно-правового характеру як от: стягнення збитків, вилучення контрафактної продукції, зобов'язання про спростування недостовірних відомостей та інше. До монополіста, який зловживає монопольним становищем, може бути застосований примусовий поділ. Заходи відповідальності за порушення законодавства про захист економічної конкуренції деталізовані в Розділі VIII Закону України «Про захист економічної конкуренції», в Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції».

Для збалансування інтересів суб'єктів господарювання та забезпечення рівності усіх перед законом нормативно-правовими актами, які регламентують питання захисту від недобросовісної конкуренції, визначена можливість оскарження наведених рішень органів АМКУ.

У Німеччині особа, що використовує прийоми недозволеної конкуренції підлягає цивільній, адміністративній або кримінальній відповідальності. Стосовно такої особи може бути заявлений позов про заборону користуватись прийомами недозволеної конкуренції. Законодавство також передбачає стягнення збитку як самостійної санкції, а також у встановлених випадках як додаткової санкції при застосуванні засобів кримінальної відповідальності.

Відповідно до законодавства Франції умовою відповідальності за недобросовісну конкуренцію є вимога так званої конкурентної ситуації. Тобто недобросовісна конкуренція відрізняється від цивільного делікту тим, що вона припускає наявність акта конкуренції. Для позову про припинення недобросовісної конкуренції визначальним є той факт, що сторони знаходяться в конкурентних відносинах, а недозволена діяльність переслідує конкурентну мету.

В Швейцарії особа, інтереси якої порушені (чи по відношенню до інтересів якої існує загроза порушення), має право вимагати в судову

порядку заборони здійснення недобросовісних конкурентних дій (чи їх припинення), констатації незаконності таких дій, спростування чи іншого доведення рішення до відома невизначеного (чи обмеженого) кола осіб. Крім того, суб'єкт може вимагати відшкодування заподіяного матеріального, економічного і (чи) морального збитку.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Визначити поняття відповідальності за порушення віднедобросовісної конкуренції
2. Встановити відмінності та спільні риси між формами відповідальності за порушення віднедобросовісної конкуренції
3. Надати характеристику відповідальності за порушення економічної конкуренції
4. Охарактеризувати особливості відповідальності за недобросовісну конкуренцію
5. Дослідити проблеми розвитку і вдосконалення антимонопольно-конкурентного законодавства в Україні та в інших країнах стосовно відповідальності за порушення віднедобросовісної конкуренції

Тема
Розгляд справ АМК України

Мета вивчення

Вивчення особливостей розгляду справ АМК України за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства у зазначеній темі дозволить встановити специфіку процедури розгляду таких справ, розглянути порядок подання заяви про порушення антимонопольно-конкурентного законодавства, вивчити строки розгляду відповідних справ, виробити напрями вдосконалення господарсько-правового регулювання цієї сфери відносин.

Результати навчання

Після лекції здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аргументувати пропозиції щодо вирішення дискусійних питань у сфері розгляду справ АМК України за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства;
2. визначати та аналізувати новітні тенденції розвитку правової науки та практики щодо розгляду справ АМК України за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства;
3. порівнювати сучасні тенденції розвитку антимонопольно-конкурентного права України та країн ЄС у сфері розгляду справ за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства та формувати пропозиції щодо врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України та законодавства ЄС.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. ВВР. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. ВВР. - 2003. № 18-22. Ст. 144.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. ВВР. 2003. № 40-44. Ст. 356.
4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI ВВР. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. ст. 112.
5. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. (ВВР). 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. ст. 552.

6. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. ВВР. 2005. № 32. ст. 422.
7. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26 листопада 1993 р. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 50. Ст. 472.
8. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 36. Ст. 164.
9. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64.
10. Про природні монополії: Закон України від 20 квітня 2000 р. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 3. Ст. 238.
11. Про затвердження Тимчасових правил розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України: Розпорядження АМК України від 19.04.1994 р. Інформаційний ресурс. Режим доступу: www.rada.gov.ua
12. Бакалінська О. Штраф за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства як вид адміністративно-господарської санкції. Підприємництво, господарство і право. 2020. №7. С. 89-95.
13. Господарське право. Особлива частина: підручник. М. С. Долинська, Г. В. Смолин, О. А. Туркот, Л. В. Хомко, Б. М. Гамалюк; за ред. Г. В. Смолина. Львів: ЛьвДУВС, 2019. 536 с.
14. Господарське право: загальна частина: навч. посіб. кол. авт. [Резворович К. Р., Юнін О. С., Юніна М. П. та ін.]. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2019. 262 с.
15. Господарське право: підручник. О.П. Подцерковний, В.Г. Олюха, О.О. Квасніцька та ін.; за ред. О.П. Подцерковного. 3-те вид., доп. і перероб. Одеса : Фенікс, 2018. 616 с.
16. Курс лекцій з навчальної дисципліни «Господарське право». Т. С. Кобзар, М. О. Савельєва. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2017. 290 с.
17. Орлова О.С., Вашкович В.В. Антимонопольно – конкурентне законодавство методичний посібник для студентів зі спеціальності «Право». Ужгород. 2019 р. Інформаційний ресурс. Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/>
18. Смирнова К.В. Основи права конкуренції Європейського Союзу та "європеїзація" конкурентного права України : навч. посіб. / К. В. Смирнова – К. : ВПЦ "Київський університет", 2021. – С. 6.

19. Цюцюпа С. В. Вплив конкуренції на інноваційну діяльність підприємства. Вчені записки університету «КРОК». Серія: Економіка. № 1 (53). 2019. С. 223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzok_2019_1_29.
20. Швидка Т.І. Антимонопольно-конкурентне право: навч. посіб. Харків: Право, 2021. 184 с.
21. Швидка Т.І. Економічна конкуренція: сучасний стан законодавчого забезпечення та перспективи його модернізації : монографія / Т. І. Швидка – Харків : Право, 2020. – С. 166

План

1. Загальна характеристика розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції АМК України
2. Порядок подання заяви до АМК України про розгляд справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції
3. Порядок розгляду справи АМК України
4. Порядок прийняття та перегляду рішень АМК України

Питання 1. Розгляд справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції АМК України

Процедурні питання розгляду справ про порушення законодавстві про захист економічної конкуренції визначені в законодавстві, зокрема розділом 7-им Закону та Правилами розгляду заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції (Правила розгляду справ), які були затверджені розпорядженням Антимонопольного комітету України від 19.04.1994 № 5. Для визначення законодавства, що встановлює правила розгляду справ про порушення антимонопольно-конкурентного законодавства України необхідно також враховувати положення розділу 6-го Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції». Таким чином, необхідно враховувати, що в даній темі йдеться про позасудовий порядок розгляду справ про порушення конкурентного законодавства органами Антимонопольного комітету України, оскільки відповідно до ст. 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» саме даним органом розглядаються заяви і справи про порушення

законодавства про захист економічної конкуренції та проводяться розслідування за цими заявами і справами.

Підстави для початку розгляду справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції визначені в ст. 35 Закону, а саме: заяви суб'єктів господарювання, громадян, об'єднань, установ, організацій про порушення їх прав внаслідок дій чи бездіяльності, визначених цим Законом як порушення законодавства про захист економічної конкуренції; подання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю про порушення законодавства про захист економічної конкуренції; власна ініціатива органів Антимонопольного комітету України. Проте у випадках, коли дії чи бездіяльність, що містять ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції, не мають відчутного впливу на умови конкуренції на ринку, заявнику може бути відмовлено у розгляді справи.

Розгляд справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції починається з прийняттям розпорядження про початок розгляду справи та закінчується прийняттям рішення у справі. Особи, які беруть участь у справі, визначені в ст. 39 Закону: сторони, треті особи, їх представники. Сторонами у справі є відповідач і заявник (у разі якщо справу розпочато за відповідною заявою). Заявником є особа, яка подала заяву, подання про порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Відповідачем є особа, щодо якої здійснюється розгляд справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Третьою особою є особа, залучена до участі у справі у зв'язку з тим, що рішення може суттєво впливати на її права та інтереси, охоронювані цим Законом. Всі матеріали відповідної справи повинні бути забезпечені доказами, якими визнаються будь-які фактичні дані, які дають можливість встановити наявність або відсутність порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Відповідно до ст. 49 Закону розгляд справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції підлягає закриттю без прийняття рішення по суті, якщо: справа не підлягає розгляду в Антимонопольному комітеті України, його територіальному відділенні; не встановлено відповідача або його місцезнаходження; відповідача –

юридичну особу ліквідовано; вже розглянуто чи розглядається органами Антимонопольного комітету України справа з тих же підстав щодо того самого відповідача; не доведено вчинення порушення; є інші підстави, передбачені законом. Порядок виконання, перевірка, перегляд оскарження рішень, розпоряджень передбачений розділом 9 Закону.

Питання 2. Порядок подання заяви до АМК України про розгляд справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції

Заяви про порушення у справах, підвідомчих адміністративній колегії територіального відділення Комітету, подаються до відділення за місцем вчинення порушення або за місцем знаходження відповідача, або за місцем настання наслідків порушення. Заяви про порушення в інших справах подаються до Комітету.

Заява підписується повноважною посадовою особою заявника - юридичної особи або його представником, заявником - фізичною особою або його представником.

До заяви додаються наявні у заявника документи та інші матеріали, що підтверджують викладені у заяві обставини.

Заява про порушення розглядається протягом 30 календарних днів, а у разі потреби одержання додаткової інформації, яка не може бути надана заявником, строк розгляду заяви може бути подовжений державним уповноваженим, головою відділення на 60 календарних днів, про що письмово повідомляється заявнику.

Органи Комітету можуть відмовити у розгляді заяви, поданої одним і тим же заявником з одного й того ж питання, якщо питання, порушені у раніше поданій заяві, розглянуті по суті.

Питання про відмову в розгляді таких заяв, поданих до Комітету, вирішує державний уповноважений Комітету, а щодо заяв, поданих до територіального відділення Комітету, - голова територіального відділення Комітету.

Питання 3. Порядок розгляду справи АМК України

Розгляд справи розпочинається відповідно до статті 37 Закону України "Про захист економічної конкуренції".

Службовцями Комітету, відділення, яким доручено збирання та аналіз доказів, проводяться дії, направлені на всебічне, повне і об'єктивне з'ясування дійсних обставин справи, прав і обов'язків сторін.

Зокрема у справах можуть проводитися такі дії:
дослідження регіонального або загальнодержавного ринку;
одержання від сторін, третіх осіб, інших осіб письмових та усних пояснень, які можуть фіксуватися в протоколі;

вилучення письмових та речових доказів, зокрема документів, предметів чи інших носіїв інформації, що можуть бути доказами чи джерелами доказів у справі;

накладення арешту на предмети, документи, носії інформації, що можуть бути доказами чи джерелами доказів у справі.

За результатами збирання та аналізу доказів у справі складається подання з попередніми висновками, яке вноситься на розгляд органів Комітету, яким півідомча справа.

Для з'ясування обставин, що мають значення для справи і потребують спеціальних знань у галузі науки, техніки, ремесла тощо, розпорядженням органів Комітету, яким півідомча справа, може бути призначена експертиза.

Розгляд справи може бути зупинено з власної ініціативи відповідного органу Комітету чи за заявою особи, яка бере участь у справі, до завершення розгляду органом Комітету, судом, господарським судом пов'язаної з цією справою іншої справи або до вирішення державним органом пов'язаного з нею іншого питання. Про зупинення розгляду справи та його поновлення приймається розпорядження.

Питання 4. Прядок прийняття та перегляду рішень АМК України

При доведенні вчинення порушення залежно від обставин у справі може бути прийнято одне чи декілька рішень згідно зі статтею 48 Закону України "Про захист економічної конкуренції"

У рішенні наводяться мотиви рішення, зазначаються встановлені органом Комітету обставини справи з посиланням на відповідні докази, а також положення законодавства, якими орган Комітету керувався, приймаючи рішення.

Під час вирішення питання про накладення штрафу у резолютивній частині рішення вказується розмір штрафу. Резолютивна частина рішення, крім відповідних висновків та зобов'язань, передбачених статтею 48 Закону України "Про захист економічної конкуренції", у необхідних випадках має містити вказування на дії, які відповідач повинен виконати або від яких утриматися для припинення

порушення та усунення його наслідків, а також строк виконання рішення.

Рішення, прийняте за результатами розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції оприлюднюється на офіційному веб-сайті Комітету протягом 10 робочих днів з дня його прийняття. Рішення підлягає оприлюдненню в повному обсязі, крім інформації, яка визначена як інформація з обмеженим доступом. Інформація з обмеженим доступом має бути виключена або зачорнена чи змінена в інший спосіб, який забезпечує достатній її захист та достатню прозорість щодо обґрунтування органом Комітету прийнятого рішення.

Органи Комітету, які прийняли рішення, не мають права його скасувати або змінити.

Вони вправі виправити допущені в рішенні описки чи явні арифметичні помилки, роз'яснити своє рішення, не змінюючи при цьому його змісту, а також прийняти додаткове рішення, якщо з якогось питання, що досліджувалося під час розгляду справи, не прийнято рішення.

Рішення, прийняті адміністративною колегією територіального відділення Комітету, можуть бути перевірені Комітетом чи адміністративною колегією Комітету за заявою осіб, які брали участь у справі, або за власною ініціативою на підставі подання державного уповноваженого Комітету про перевірку рішення.

Згідно із ст. 59 Закону України «Про захист економічної конкуренції» підставами для зміни, скасування чи визнання недійсними рішень органів Антимонопольного комітету України є: неповне з'ясування обставин, які мають значення для справи; недоведення обставин, які мають значення для справи і які визнано встановленими; невідповідність висновків, викладених у рішенні, обставинам справи; заборона концентрації відповідно до Закону України "Про санкції"; порушення або неправильне застосування норм матеріального чи процесуального права.

Порушення або неправильне застосування норм процесуального права може бути підставою для зміни, скасування чи визнання недійсним рішення тільки за умови, якщо це порушення призвело до прийняття неправильного рішення.

Ч. 1 статті 60 Закону України «Про захист економічної конкуренції» закріплює, що заявник, відповідач, третя особа мають право оскаржити рішення органів Антимонопольного комітету України повністю або

частково до господарського суду у двомісячний строк з дня одержання рішення. Цей строк не може бути відновлено. При цьому згідно із ч. 1 ст. 61 Закону господарський суд за запитом Антимонопольного комітету України повідомляє Антимонопольний комітет України про судові справи, що вирішуються на підставі законодавства про захист економічної конкуренції.

Контрольні запитання для перевірки досягнення результатів навчання

1. Визначити особливості розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції АМК України
2. Встановити порядок подання заяви до АМК України про розгляд справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції
3. Дослідити вимоги до змісту заяви про порушення законодавства про захист економічної конкуренції
4. Визначити процедурні особливості розгляду справ АМК України
5. Надати характеристику рішенням, що приймаються АМК України за результатами розгляду справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції

ПЛАНИ ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Заняття № 1

Форма заняття: практичне заняття

Тема

Поняття, ознаки антимонопольно-конкурентного права та проблеми його галузевої приналежності

Мета вивчення

Сформувати та закріпити систему знань про сучасні тенденції розвитку спеціалізації антимонопольно-конкурентного права, визначити основні етапи становлення його як науки, вивчити особливості системоутворюючих його елементів.

Результати навчання

Після заняття здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аргументувати пропозиції щодо вирішення дискусійних питань у сфері антимонопольно-конкурентного права щодо його спеціалізації, а саме самостійних його чинників (предмету, методу, принципів, джерел);
2. визначати та аналізувати новітні тенденції розвитку правової науки та практики у сфері антимонопольно-конкурентного права, що визначають його спеціалізацію;
3. порівнювати сучасні тенденції розвитку антимонопольно-конкурентного права України та права країн ЄС та формувати пропозиції щодо врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України та законодавства ЄС.

Література: див. до теми 1 лекційних занять

Питання заняття

1. Ідейно-історичні передумови відокремлення антимонопольно-конкурентного права
2. Загальна характеристика предмету регулювання антимонопольно-конкурентного права
3. Метод, принципи та інші системо-утворюючі елементи антимонопольно-конкурентного права
4. Джерела (форми) антимонопольно-конкурентного права
5. Антимонопольно-конкурентні норми: поняття та види

6. Історія та тенденції розвитку науки антимонопольно-конкурентного права

Завдання або кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Порівняйте принципи господарського права та принципи антимонопольно-конкурентного права. Поясніть різницю.
2. Порівняйте антимонопольно-конкурентне законодавство України із антимонопольно-конкурентним законодавством США та країн ЄС.
3. Визначте поняття та наведіть приклади каучукових норм у сфері антимонопольно-конкурентного регулювання.
4. Визначте положення Кримінального кодексу України та Кодексу про адміністративні правопорушення, що застосовують поняття та ознаки конкуренції.

Форма заняття: практичне заняття

Тема

**Загальні положення щодо правового становища суб'єктів
антимонопольно-конкурентного права**

Мета вивчення

Сформувати та закріпити систему знань про сучасні тенденції розвитку спеціалізації суб'єктів антимонопольно-конкурентного права, визначити основні їх різновиди, вивчити особливості здійснення їх діяльності та повноваження.

Результати навчання

Після заняття здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аргументувати пропозиції щодо вирішення дискусійних питань щодо суб'єктів антимонопольно-конкурентного права та їх різновидів;
2. визначати та аналізувати новітні тенденції розвитку правової науки та практики щодо суб'єктів антимонопольно-конкурентного права, що визначають його спеціалізацію;
3. порівнювати сучасні тенденції розвитку діяльності та правового становища суб'єктів антимонопольно-конкурентного права України та права країн ЄС та формувати пропозиції щодо врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України та законодавства ЄС.

Література: див. до теми 2 лекційних занять

Питання заняття

1. Поняття та ознаки суб'єктів господарювання як суб'єктів антимонопольно-конкурентного права
2. Підприємства та господарські товариства як суб'єкти антимонопольно-конкурентного права
3. Правовий статус АМК України
4. Поняття та ознаки монополій
5. Правовий статус природних монополій
6. Правовий статус Національної комісії з регулювання діяльності природних монополій

**Завдання або кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів
вищої освіти**

1. Порівняйте правовий статус підприємств та господарських товариств як суб'єктів конкурентного права. Поясніть різницю.
2. Порівняйте суб'єктів за антимонопольно-конкурентним законодавством України із положеннями антимонопольно-конкурентного законодавства США та країн ЄС.
3. Визначте поняття та наведіть приклади рішень АМК України щодо суб'єктів конкурентного права.
4. Визначте положення природних монополій на підставі практичних прикладів.

Форма заняття: практичне заняття

Тема
Поняття та ознаки конкуренції

Мета вивчення

Сформувати та закріпити систему знань про сучасні тенденції розвитку конкуренції та визначити основні її різновиди, вивчити особливості правопорушень щодо конкуренції.

Результати навчання

Після заняття здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аргументувати пропозиції щодо вирішення дискусійних питань щодо конкуренції та особливостей її правопорушень;
2. визначати та аналізувати новітні тенденції розвитку правової науки та практики щодо конкуренції та особливостей її правопорушень;
3. порівнювати сучасні тенденції розвитку конкуренції та особливостей її правопорушень України та права країн ЄС та формувати пропозиції щодо врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України та законодавства ЄС.

Література: див. до теми 3 лекційних занять

Питання заняття

1. Поняття та ознаки економічної конкуренції
2. Поняття та види узгоджених дій
3. Антиконтурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання
4. Антиконтурентні узгоджені дії органів державної влади та місцевого самоврядування
5. Поняття та умови економічної концентрації

Завдання або кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Порівняйте поняття та види узгоджених дій та антиконтурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання. Поясніть різницю.

1. Порівняйте поняття та види узгоджених дій та антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання за антимонопольно-конкурентним законодавством України із положеннями антимонопольно-конкурентного законодавства США та країн ЄС.
2. Визначте поняття та наведіть приклади рішень АМК України щодо антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання.
3. Визначте положення та умови економічної концентрації на підставі практичних прикладів.

Форма заняття: практичне заняття

Тема

Господарсько-правовий аспект монополії. Зловживання монопольним становищем

Мета вивчення

Сформувати та закріпити систему знань про сучасні тенденції розвитку монополій та визначити основні їх різновиди, вивчити особливості зловживання монопольним становищем.

Результати навчання

Після заняття здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аргументувати пропозиції щодо вирішення дискусійних питань щодо монополій та особливостей зловживання монопольним становищем;
2. визначати та аналізувати новітні тенденції розвитку правової науки та практики щодо монополій та особливостей зловживання монопольним становищем;
3. порівнювати сучасні тенденції щодо монополій та особливостей зловживання монопольним становищем України та права країн ЄС та формувати пропозиції щодо врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України та законодавства ЄС.

Література: див. до теми 4 лекційних занять

Питання заняття

1. Історія виникнення та розвитку монополій
2. Поняття та ознаки монополій: господарсько-правовий аспект
3. Класифікація монополій
4. Порядок визначення монопольного становища
5. Зловживання монопольним становищем

Завдання або кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Порівняйте поняття та види різноманітних монополій. Поясніть різницю.

2. Порівняйте поняття та види монополій та особливостей зловживання монопольним становищем за антимонопольно-конкурентним законодавством України із положеннями антимонопольно-конкурентного законодавства США та країн ЄС.
3. Визначте поняття та наведіть приклади рішень АМК України щодо монополій та особливостей зловживання монопольним становищем.
4. Визначте положення та умови вітчизняних монополій на підставі практичних прикладів.

Форма заняття: практичне заняття

Тема

Поняття та види недобросовісної конкуренції

Мета вивчення

Сформувати та закріпити систему знань про сучасні тенденції недобросовісної конкуренції, вивчити особливості її правопорушень.

Результати навчання

Після заняття здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аргументувати пропозиції щодо вирішення дискусійних питань щодо недобросовісної конкуренції та особливостей її правопорушень;
2. визначати та аналізувати новітні тенденції розвитку правової науки та практики щодо недобросовісної конкуренції та особливостей її правопорушень;
3. порівнювати сучасні тенденції щодо недобросовісної конкуренції та особливостей її правопорушень України та права країн ЄС та формувати пропозиції щодо врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України та законодавства ЄС.

Література: див. до теми 5 лекційних занять

Питання заняття

1. Історія виникнення поняття недобросовісної конкуренції
2. Поняття та ознаки недобросовісної конкуренції
3. Форми (види) недобросовісної конкуренції
4. Комерційна таємниця: поняття та ознаки
5. Порівняльна реклама

Завдання або кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Порівняйте поняття та форми (види) недобросовісної конкуренції. Поясніть різницю.
2. Порівняйте поняття та види недобросовісної конкуренції за антимонопольно-конкурентним законодавством України із

положеннями антимонопольно-конкурентного законодавства США та країн ЄС.

3. Визначте поняття та наведіть приклади рішень АМК України щодо недобросовісної конкуренції.
4. Визначте положення та умови прояву недобросовісної конкуренції на підставі практичних прикладів.

Форма заняття: практичне заняття

Тема

Відповідальність за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства

Мета вивчення

Сформувати та закріпити систему знань про сучасні тенденції щодо відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства, вивчити особливості її різновидів.

Результати навчання

Після заняття здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аргументувати пропозиції щодо вирішення дискусійних питань щодо відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства та особливостей її різновидів;
2. визначати та аналізувати новітні тенденції розвитку правової науки та практики щодо відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства та особливостей її різновидів;
3. порівнювати сучасні тенденції щодо відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства та особливостей її різновидів України та права країн ЄС та формувати пропозиції щодо врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України та законодавства ЄС.

Література: див. до теми 6 лекційних занять

Питання заняття

1. Історія відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства в Україні та в світі
2. Система відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства
3. Санкції за порушення економічної конкуренції
4. Санкції за порушення від недобросовісної конкуренції

Завдання або кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Порівняйте поняття та форми відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства. Поясніть різницю.
2. Порівняйте поняття та види відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства за законодавством України із положеннями антимонопольно-конкурентного законодавства США та країн ЄС.
3. Визначте поняття та наведіть приклади рішень АМК України щодо види відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.
4. Визначте положення та умови прояву складу праворушень щодо антимонопольно-конкурентного законодавства на підставі практичних прикладів.

Форма заняття: практичне заняття

Тема
Розгляд справ АМК України

Мета вивчення

Сформувати та закріпити систему знань про сучасні тенденції розвитку правових засад розгляду справ про захист економічної конкуренції АМК України.

Результати навчання

Після заняття здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аргументувати пропозиції щодо вирішення дискусійних питань у сфері розгляду справ АМК України за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства;
2. визначати та аналізувати новітні тенденції розвитку правової науки та практики щодо розгляду справ АМК України за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства;
3. порівнювати сучасні тенденції розвитку антимонопольно-конкурентного права України та країн ЄС у сфері розгляду справ за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства та формувати пропозиції щодо врахування міжнародного досвіду та гармонізації законодавства України та законодавства ЄС.

Література: див. до теми 7 лекційних занять

Питання заняття

1. Загальна характеристика розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції АМК України
2. Порядок подання заяви до АМК України про розгляд справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції
3. Порядок розгляду справи АМК України
4. Порядок прийняття та перегляду рішень АМК України

Завдання або кейси для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Охарактеризуйте особливості розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції АМК України.
2. Порівняйте процедуру розгляду справ про захист економічної конкуренції в Україні та країнах ЄС.
3. Визначте поняття та наведіть приклади рішень АМК України щодо розгляду справ про захист економічної конкуренції.
4. Визначте процедурні особливості прийняття рішень Антимонопольним комітетом України про розгляді справ про захист економічної конкуренції на підставі практичних прикладів.

Критерії оцінювання під час поточного контролю

У відповідності до визначених критеріїв поточний контроль здійснюється за визначеною сілабусом (робочою навчальною програмою) системою.

Оцінювання				
Пункт оцінки	% підсумкової оцінки		Групове чи індивідуальне оцінювання	Посилання на РН навчальної дисципліни
	денна	заочна		
Лекції	0	0	індивідуальне оцінювання	1-8
Практичні заняття	30	10	індивідуальне оцінювання	1-8
Іспит	70	90	індивідуальне оцінювання	1-8
	100	100		

Шкала оцінювання			
Оцінка	Відсотки	Бали	Опис
A		90-100	відмінно
B		82-89	добре
C		75-81	добре
D		64-74	задовільно
E		60-63	задовільно
Fx		35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання
F		1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Методичні вказівки (рекомендації) для викладачів, які проводять семінарські / практичні заняття

Практичні заняття націлені на засвоєння основних теоретичних положень та відпрацювання практичних навичок застосування норм антимонопольно-конкурентного права шляхом розв'язання задач та надання конкретних відповідей при вирішенні питань, які виникають при розгляді відповідних відносин.

Викладачі, які проводять практичні заняття повинні надати теоретичні і практичні знання студентам із сучасного антимонопольно-конкурентного законодавства і права, систематизації отриманих ними знань для подальшого використання у практичній діяльності, системного пізнання змісту основних положень чинного законодавства та проведенню аналізу опублікованої судової практики, а також отриманні практичних навичок застосування правових норм при вирішенні конкретних навчальних завдань.

Додатки

Банк тестів для самоконтролю здобувачів вищої освіти за темами семінарських занять.

До Теми 1 «Поняття, ознаки антимонопольно-конкурентного права та проблеми його галузевої приналежності»

1. Предметом антимонопольно-конкурентного права є:

- а) конкуренція;
- б) суб'єкти антимонопольно-конкурентного права;
- в) антимонопольно-конкурентне законодавство;
- г) концентрація.

2. Визначте відносини, до яких застосовується Закон України «Про захист економічної конкуренції»:

- а) відносини органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю із суб'єктами господарювання;
- б) суб'єктів господарювання з іншими суб'єктами господарювання, із споживачами, іншими юридичними та фізичними особами у зв'язку з економічною конкуренцією;
- в) відносини, в яких беруть участь суб'єкти господарювання;
- г) відносини органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю із суб'єктами господарювання; суб'єктів господарювання з іншими суб'єктами господарювання, із споживачами, іншими юридичними та фізичними особами у зв'язку з економічною конкуренцією.

3. Виникнення поняття «законодавство про захист економічної конкуренції» пов'язують з прийняттям:

- а) Закону України «Про захист економічної конкуренції»;
- б) Закону України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності»;
- в) Закону України «Про Антимонопольний комітет України»;
- г) Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції».

До Теми 2 «Загальні положення щодо правового становища суб'єктів антимонопольно-конкурентного права»:

1. Товариство з обмеженою відповідальністю як суб'єкт антимонопольно-конкурентного права – це:

а) це господарське товариство, яке має статутний капітал, поділений на частки, розмір яких визначається установчим документом, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах своїх внесків.

б) це господарське товариство, в разі недостатності майна якого, його учасники несуть додаткову солідарну відповідальність у визначеному установчими документами однаково кратному розмірі до вкладу кожного з учасників;

в) це господарське товариство, статутний капітал якого поділений на певну кількість акцій рівної номінальної вартості, яке несе відповідальність за зобов'язаннями тільки своїм майном, причому, акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості акцій, що їм належать;

г) це господарське товариство, учасники якого відповідно до укладеного між ними договору здійснюють підприємницьку діяльність від імені товариства і несуть додаткову солідарну відповідальність за зобов'язаннями.

2 Що є установчим документом підприємства?

- А) засновницький договір;
- Б) статут;
- В) рішення про утворення;
- Г) договір приєднання.

3. Регулювання діяльності суб'єктів природних монополій здійснюється:

- а) Антимонопольним комітетом України;
- б) Національними комісіями регулювання природних монополій;
- в) Кабінетом Міністрів України;
- г) Президентом України.

4. Зведений перелік суб'єктів природних монополій ведеться:

- а) Антимонопольним комітетом України;
- б) національними комісіями регулювання природних монополій у відповідній сфері;
- в) органами виконавчої влади, що здійснюють функції регулювання природних монополій у відповідній сфері;
- г) Антимонопольним комітетом України на підставі реєстрів суб'єктів природних монополій у сфері житловокомунального господарства, що формуються національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг, а в інших сферах, в яких діють суб'єкти природних монополій, - національними комісіями

регулювання природних монополій у відповідній сфері або органами виконавчої влади, що здійснюють функції такого регулювання до створення зазначених комісій.

До теми 3 «Поняття та ознаки конкуренції»:

1. Дайте визначення терміну «Економічна конкуренція»:

- а) діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами;
- б) змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку;
- в) здійснення індивідуальних або колективних заходів, спрямованих на обмеження конкуренції та монополізацію виробництва, розподілу, обміну, споживання товарів і одержання надприбутків;
- г) діяльність, що базується на співробітництві між суб'єктами господарської діяльності України та іноземними суб'єктами господарської діяльності і на спільному розподілі результатів та ризиків від її здійснення.

2. При закріпленні критеріїв порушень у сфері економічної конкуренції діють механізми методу:

- а) Координації.
- б) Автономних рішень.
- в) Обов'язкових розпоряджень.
- г) Рекомендацій.

3. Які ознаки притаманні економічній конкуренції:

- а) змагальність між конкурентами;
- б) змагальність, виражена в діях (правомірних чи неправомірних) суб'єктів господарювання, спрямованих на досягнення переваг над своїми конкурентами;
- в) споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями чи покупцями;
- г) окремий суб'єкт господарювання може впливати в окремих випадках на конкуренцію.

4. Антиконтрентними узгодженими діями є:

- а) узгоджені дії, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції;
- б) узгоджені дії, які можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції;
- в) узгоджені дії, які призвели до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції.

До Тем 4 «Господарсько-правовий аспект монополії. Зловживання монопольним становищем»:

1. Стосовно продукції підприємств, які займають монопольне становище на ринку товарів:

- а) здійснюється державне регулювання цін;
- б) не здійснюється державне регулювання цін;
- в) регулювання цін здійснюється самими суб'єктами господарювання;
- г) здійснюється державне регулювання цін залежно від виду продукції (робіт, послуг), визначеної законом.

2. Монопольним (домінуючим) вважається становище кожного з кількох суб'єктів господарювання, якщо стосовно них виконуються такі умови:

- а) сукупна частка не більше ніж трьох суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки на ринку, перевищує 50 відсотків;
- б) сукупна частка не більше ніж п'яти суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки на ринку, перевищує 70 відсотків;
- в) сукупна частка не більше ніж двох суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки на ринку, перевищує 25 відсотків;
- г) сукупна частка не більше ніж п'яти суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки на ринку, перевищує 50 відсотків.

3. В якому з нормативних актів визначено види діяльності, що становлять державну монополію:

- а) у ст. 12 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»;
- б) у ст. 12 Конституції України;
- в) у ст. 1 Податкового кодексу України;
- г) у ст. 4 Закону України «Про підприємництво».

4. Зловживанням монопольним (домінуючим) становищем на ринку є:

- а) дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, зокрема обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання, або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку;
- б) дії суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції;
- в) дії чи бездіяльність суб'єкта господарювання, який займає монопольне (домінуюче) становище на ринку, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку.

До теми 5 «Поняття та види недобросовісної конкуренції»:

1. В якому з нормативних актів визначено види правопорушень, що становлять недобросовісну конкуренцію:

- а) Законі України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»;
- б) Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції»;
- в) Законі України «Про захист економічної конкуренції»;
- г) Законі України «Про Антимонопольний комітет України».

2. Недобросовісною конкуренцією є:

- а) будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності;
- б) негативні дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності;
- в) будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам у підприємницькій діяльності;
- г) будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності.

3. Неправомірним використанням ділової репутації підприємця не визнається:

- а) дискредитація суб'єкта господарювання;
- б) порівняльна реклама;
- в) неправомірне використання товару іншого виробника;
- г) копіювання зовнішнього вигляду виробу.

4. Не вважається недобросовісною конкуренцією порівняльна реклама:

- а) якщо наведені відомості про товари, роботи, послуги підтверджені фактичними даними, є достовірними, об'єктивними, корисними для інформування споживачів;
- б) що містить порівняння з товарами, роботами, послугами чи діяльністю іншого господарюючого суб'єкта;
- в) як виключення в тих випадках, коли наведені відомості про товари, роботи, послуги підтверджені фактичними даними.

До теми 6 «Відповідальність за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства»:

1. Строк давності притягнення до відповідальності за недобросовісну конкуренцію становить:

- а) два роки з дня вчинення порушення, а в разі триваючого порушення - з дня закінчення вчинення порушення;
- б) три роки з дня вчинення порушення, а в разі триваючого порушення - з дня закінчення вчинення порушення;
- в) п'ять років з дня вчинення порушення, а в разі триваючого порушення - з дня закінчення вчинення порушення;
- г) десять років з дня вчинення порушення, а в разі триваючого порушення - з дня закінчення вчинення порушення.

2. Заява про порушення законодавства про захист економічної конкуренції розглядається протягом:

- а) 30 календарних днів;
- б) 60 календарних днів;
- в) 30 календарних днів, а у разі потреби одержання додаткової інформації, яка не може бути надана заявником, строк розгляду заяви може бути подовжений державним уповноваженим, головою відділення на 60 календарних днів;
- г) 60 календарних днів, а у разі потреби одержання додаткової інформації, яка не може бути надана заявником, строк розгляду заяви може бути подовжений державним уповноваженим, головою відділення на 30 календарних днів.

3. Строк, протягом якого справа повинна бути розглянута антимонопольним органом:

- а) законодавством не встановлено;
- б) протягом двох місяців з дня прийняття розпорядження про початок розгляду справи;

в) протягом трьох місяців з дня прийняття розпорядження про початок розгляду справи;

г) протягом п'яти місяців з моменту прийняття розпорядження про початок розгляду справи. **4. Особи, права яких порушені діями, визначеними Законом «Про захист від недобросовісної конкуренції» як недобросовісна конкуренція, можуть:**

а) протягом шести місяців з дня, коли вони дізнались або повинні були дізнатися про порушення своїх прав, звернутися до Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень із заявою про захист своїх прав;

б) протягом трьох місяців з дня, коли вони дізнались або повинні були дізнатися про порушення своїх прав, звернутися до Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень із заявою про захист своїх прав;

в) протягом одного року з дня, коли вони дізнались або повинні були дізнатися про порушення своїх прав, звернутися до Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень із заявою про захист своїх прав;

г) протягом двох років з дня, коли вони дізнались або повинні були дізнатися про порушення своїх прав, звернутися до Антимонопольного комітету України, його територіальних відділень із заявою про захист своїх прав.

До Тем 7 «Розгляд справ АМК України»

1. Який загальний строк розгляду заяви про порушення законодавства про захист економічної конкуренції Антимонопольним комітетом України:

- а) 30 календарних днів;
- б) 60 календарних днів;
- в) 90 календарних днів;
- г) 120 календарних днів.

2. На який строк може бути продовжений строк розгляду заяви про порушення законодавства про захист економічної конкуренції:

- а) на 30 календарних днів;
- б) на 60 календарних днів;
- в) на 90 календарних днів;

г) на 120 календарних днів.

3. Який строк розгляду заяви про перевірку рішень у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції АМК України:

- а) не повинен перевищувати двох місяців;
- б) не повинен перевищувати трьох місяців;
- в) не повинен перевищувати чотирьох місяців;
- г) не повинен перевищувати п'яти місяців.

4. Заявник, відповідач, третя особа мають право оскаржити рішення органів Антимонопольного комітету України повністю або частково до господарського суду:

- а) у строк два місяці з дня одержання рішення;
- б) у строк три місяці з дня одержання рішення;
- в) у строк чотири місяці з дня одержання рішення;
- г) у строк п'ять місяців з дня одержання рішення.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Завдання № 1

Тема

Антимонopolно-конкурентне право в системі права

Мета самостійної роботи

Поглибити систему знань про сучасні тенденції розвитку антимонopolно-конкурентного права

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аналізувати і синтезувати досягнення науки антимонopolно-конкурентного права, представлені в українських та іншомовних джерелах
2. розробляти проекти нормативно-правових актів з питань антимонopolно-конкурентного права, обґрунтовувати доцільність їх впровадження
3. використовувати в правозастосовній діяльності нормативно-правові акти, що регулюють антимонopolно-конкурентні відносини

Література: див. до теми 1 лекційних занять

Зміст завдання самостійної роботи

1. Проаналізувати значення антимонopolно-конкурентного законодавства для сфери господарювання в умовах сьогодення
2. Розкрити зміст джерел антимонopolно-конкурентного права. Проаналізувати проблематику судової практики та практики АМК України як джерел антимонopolно-конкурентного права.

Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

1. Дослідити і визначити особливості регулювання антимонopolно-конкурентних відносин в законодавстві країн ЄС.

Тема

**Загальні положення щодо правового становища суб'єктів
антимонопольно-конкурентного права**

Мета самостійної роботи

Поглибити систему знань про сучасні тенденції щодо суб'єктів
антимонопольно-конкурентного права

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аналізувати і синтезувати досягнення науки антимонопольно-конкурентного права щодо його суб'єктів, представлені в українських та іншомовних джерелах;
2. розробляти проекти нормативно-правових актів з питань суб'єктів антимонопольно-конкурентного права, обґрунтовувати доцільність їх впровадження;
3. використовувати в правозастосовній діяльності нормативно-правові акти, що регулюють відносини за участю суб'єктів антимонопольно-конкурентного права

Література: див. до теми 2 лекційних занять

Зміст завдання самостійної роботи

1. Проаналізувати правовий статус суб'єктів антимонопольно-конкурентного законодавства для сфери господарювання в умовах сьогодення
2. Розкрити різновиди суб'єктів антимонопольно-конкурентного права. Проаналізувати проблематику судової практики та практики АМК України стосовно суб'єктів антимонопольно-конкурентного права.

**Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої
освіти**

Дослідити і визначити особливості регулювання діяльності суб'єктів антимонопольно-конкурентних відносин в законодавстві країн ЄС.

Тема
Поняття та ознаки конкуренції

Мета самостійної роботи
Поглибити систему знань про сучасні тенденції щодо конкуренції та особливостей її правопорушень

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аналізувати і синтезувати досягнення науки антимонопольно-конкурентного права щодо конкуренції та особливостей її правопорушень, представлені в українських та іншомовних джерелах;
2. розробляти проекти нормативно-правових актів з питань конкуренції та особливостей її правопорушень, обґрунтовувати доцільність їх впровадження;
3. використовувати в правозастосовній діяльності нормативно-правові акти, що регулюють конкурентні відносини.

Література: див. до теми 3 лекційних занять

Зміст завдання самостійної роботи

1. Проаналізувати поняття та види узгоджених дій та антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання.
2. Розкрити антиконкурентні узгоджені дії. Проаналізувати проблематику судової практики та практики АМК України стосовно зазначених дій.

Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

Дослідити і визначити особливості регулювання конкуренції та особливостей її правопорушень в законодавстві країн ЄС.

Тема
Господарсько-правовий аспект монополії. Зловживання
монополієм становивцем

Мета самостійної роботи

Поглибити систему знань про сучасні тенденції щодо монополії та зловживанням монополієм становивцем

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аналізувати і синтезувати досягнення науки антимонопольно-конкурентного права щодо монополії та зловживанням монополієм становивцем, представлені в українських та іншомовних джерелах;
2. розробляти проекти нормативно-правових актів з питань створення та діяльності монополії та зловживанням монополієм становивцем, обґрунтовувати доцільність їх впровадження;
3. використовувати в правозастосовній діяльності нормативно-правові акти, що регулюють монополії та зловживанням монополієм становивцем.

Література: див. до теми 4 лекційних занять

Зміст завдання самостійної роботи

1. Проаналізувати поняття та види монополій.
2. Розкрити методичку визначення монополієм становивця. Проаналізувати проблематику судової практики та практики АМК України стосовно зловживанням монополієм становивцем.

Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

Дослідити і визначити особливості зловживанням монополієм становивцем в законодавстві країн ЄС.

Тема
Поняття та види недобросовісної конкуренції

Мета самостійної роботи

Поглибити систему знань про сучасні тенденції щодо недобросовісної конкуренції та її правопорушень

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аналізувати і синтезувати досягнення науки антимонопольно-конкурентного права щодо недобросовісної конкуренції та її правопорушень, які представлені в українських та іншомовних джерелах;
2. розробляти проекти нормативно-правових актів з питань недобросовісної конкуренції та її правопорушень, обґрунтовувати доцільність їх впровадження;
3. використовувати в правозастосовній діяльності нормативно-правові акти, що містять положення щодо недобросовісної конкуренції та її правопорушень.

Література: див. до теми 5 лекційних занять

Зміст завдання самостійної роботи

1. Проаналізувати поняття та ознаки недобросовісної конкуренції.
2. Розкрити форм недобросовісної конкуренції. Проаналізувати проблематику судової практики та практики АМК України стосовно форм недобросовісної конкуренції.

Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

Дослідити і визначити особливості недобросовісної конкуренції та її правопорушень в законодавстві країн ЄС.

Тема

Мета самостійної роботи

Поглибити систему знань про сучасні тенденції щодо відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аналізувати і синтезувати досягнення науки антимонопольно-конкурентного права щодо відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства, які представлені в українських та іншомовних джерелах;
2. розробляти проекти нормативно-правових актів з питань відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства, обґрунтовувати доцільність їх впровадження;
3. використовувати в правозастосовній діяльності нормативно-правові акти, що містять положення щодо відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.

Література: див. до теми 6 лекційних занять

Зміст завдання самостійної роботи

1. Проаналізувати поняття та різновиди відповідальності за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.
2. Розкрити порядок застосування санкцій за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства. Проаналізувати проблематику судової практики та практики АМК України стосовно застосування санкцій за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства.

Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

Дослідити і визначити особливості застосування санкцій за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства в законодавстві країн ЄС.

Тема
Розгляд справ АМК України

Мета самостійної роботи

Поглибити систему знань про сучасні тенденції розгляду справ про порушення законодавства у сфері захисту економічної конкуренції АМК України

Результати навчання

Після виконання завдання для самостійної роботи здобувач вищої освіти буде (спроможний):

1. аналізувати і синтезувати досягнення науки антимонопольно-конкурентного права щодо розгляду справ АМК України, які представлені в українських та зарубіжних джерелах;
2. розробляти проекти нормативно-правових актів з питань розгляду справ АМК України, обґрунтовувати доцільність їх впровадження;
3. використовувати в правозастосовній діяльності нормативно-правові акти, що містять положення про розгляд справ АМК України .

Література: див. до теми 7 лекційних занять

Зміст завдання самостійної роботи

1. Проаналізувати особливості розгляду справ АМК України.
2. Розкрити етапи розгляду справ АМК України. Проаналізувати проблематику судової практики та практики АМК України стосовно розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Завдання для поточного контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти

Дослідити і визначити особливості розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції в законодавстві країн ЄС.

Критерії оцінювання самостійної роботи

У відповідності до визначених критеріїв самостійна робота оцінюється за визначеною силабусом (робочою навчальною програмою) системою. З метою контролю виконання завдань самостійної роботи студенти складають реферати або готують доповіді, які надають на перевірку викладачеві.

Оцінювання				
Пункт оцінки	% підсумкової оцінки		Групове чи індивідуальне оцінювання	Посилання на РН навчальної дисципліни
	Денна	заочна		
Лекції	0	0	індивідуальне оцінювання	1-8
Практичні заняття	30	10	індивідуальне оцінювання	1-8
Іспит	70	90	індивідуальне оцінювання	1-8
	100	100		

Шкала оцінювання			
Оцінка	Відсотки	Бали	Опис
A		90-100	відмінно
B		82-89	добре
C		75-81	добре
D		64-74	задовільно
E		60-63	задовільно
Fx		35-59	Незадовільно з можливістю повторного складання
F		1-34	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ПИТАННЯ ДЛЯ ІСПИТУ/ЗАЛІКУ

1. Історія виникнення та становлення антимонопольно-конкурентного права в світі
2. Історія виникнення та становлення антимонопольно-конкурентного права в США
3. Історія виникнення та становлення антимонопольно-конкурентного права в Україні
4. Антимонопольно-конкурентне право в системі права України
5. Предмет та метод антимонопольно-конкурентного права
6. Мета і завдання антимонопольного регулювання
7. Способи демонополізації та заходи щодо їх реалізації
8. Порядок здійснення антимонопольного регулювання.
9. Принципи антимонопольно-конкурентного права
10. Суб'єкти антимонопольно-конкурентного права
11. Конкурентна політика в Європейському Союзі
12. Співвідношення понять природна монополія та суб'єкт природної монополії
13. Державне регулювання у сфері обмеження монополізму, недопущення недобросовісної конкуренції, природних монополій
14. Способи демонополізації та заходи щодо їх реалізації
15. Порядок здійснення антимонопольного регулювання
16. Принципи здійснення антимонопольної політики.
17. Контроль за економічною концентрацією (Розрахунок показників)
18. Контроль за дотриманням антимонопольних вимог при прийнятті рішень органами влади і управління
19. Демонополізація економіки і розвиток конкуренції в Україні
20. Суд як суб'єкт антимонопольно-конкурентного права
21. Поняття та ознаки суб'єктів господарювання як суб'єктів конкурентного права
22. Підприємства та господарські товариства як суб'єкти конкурентного права
23. Правовий статус природних монополій
24. Правовий статус Національної комісії з регулювання діяльності природних монополій
25. Загальна характеристика Антимонопольного комітету України
26. Повноваження Антимонопольного комітету України

27. Основні принципи діяльності Антимонопольного комітету України
28. Система та структура органів Антимонопольного комітету України
29. Поняття державного контролю за дотриманням конкурентного законодавства.
30. Планові та позапланові виїзні перевірки додержання законодавства про захист економічної конкуренції органами АМКУ: поняття, підстави та завдання.
31. Організація та порядок проведення перевірки органами АМКУ
32. Порядок розгляду справ АМК України
33. Строки порушення та розгляду справ органами Антимонопольного комітету України
34. Порядок розгляду справ про порушення конкурентного законодавства органами Антимонопольного комітету України
35. Рішення у справах, які розглядаються органами Антимонопольного комітету України
36. Оскарження рішень Антимонопольного комітету України, виконання рішень.
37. Заходи, які забезпечують виконання рішень Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень.
38. Поняття та ознаки природних монополій
39. Державне регулювання діяльності суб'єктів природних монополій
40. Інструменти регулювання природних монополій
41. Відповідальність суб'єктів природних монополій
42. Загальна характеристика антимонопольно-конкурентного законодавства
43. Поняття та ознаки конкуренції
44. Поняття та ознаки монополій
45. Види монополій
46. Визначення монопольного становища
47. Антиконтурентні узгоджені дії: поняття та прояви
48. Узгоджені дії: поняття та прояви
49. Домінуюче (монопольне) становище: поняття та види зловживання ним.
50. Антиконтурентні дії органів влади, місцевого самоврядування та адміністративно-господарського управління та контролю: поняття та прояви

51. Концентрація суб'єктів господарювання
52. Недобросовісна конкуренція: поняття та прояви
53. Неправомірне зібрання, розголошення і використання комерційної таємниці
54. Неправомірним використанням ділової репутації суб'єкта господарювання
55. Створенням перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягненням неправомірних переваг у конкуренції
56. Санкції за порушення законодавства про захист економічної конкуренції.
57. Санкції за порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції
58. Адміністративна та кримінальна відповідальності за порушення законодавства про захист економічної конкуренції
59. Цивільна відповідальність за порушення законодавства про захист економічної конкуренції
60. Відповідальність АМКУ та його посадових осіб за видання актів та інших рішень, які порушують права підприємців

Зміст

Загальні положення	3
Навчальний контент. Лекції	6
Плани практичних занять	95
Критерії оцінювання під час поточного контролю	109
Методичні рекомендації для викладачів, які проводять практичні заняття	110
Тести для самоконтролю здобувачів вищої освіти за темами практичних занять	111
Завдання для самостійної роботи	118
Питання для підсумкового контролю	127

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

В.В. ДОБРОВОЛЬСЬКА

О.О. КВАСНІЦЬКА

О.Р. ГОФМАН

Д.В. ЗЯТІНА

АНТИМОНОПОЛЬНО-КОНКУРЕНТНЕ ПРАВО

Навчально-методичний посібник
для здобувачів вищої освіти
ступеня магістра права усіх форм навчання
в Національному університеті «Одеська юридична академія»
галузь знань – 08 «Право»
спеціальність – 081 «Право».

Електронне видання

Ум-друк. арк. 4,8

Кафедра господарського права і процесу НУ «ОЮА»